

Celé dětství byla dívenka šikanována a mrzačena, a přesto sama sebe chápala jako svébytné individuum; ve svých vztazích k rodičům, k přátelům, při studii a hrách objevovala zatím sebe jako transcendenci. O své příští pasivitě pouze snila. S ukončením pohlavního vývoje se však budoucnost nejen přibližuje, ale přímo se zakořeňuje v jejím těle; stává se nejkonkrétnější skutečností. Stále si však uchovává osudový charakter, který vždycky měla. Zatímco dospívající hoch spěje k dospělosti aktivně, dívka pouze čeká, až se před ní otevře to nové, nepředvídatelné období, jehož osnova už je hotova a k němuž ji čas unáší. Od dětské minulosti se už odpoutala, a přítomnost se jí jeví pouze jako něco přechodného. Nenačází v ní žádný cíl, který by stál za to, jen nějaké to zaměstnání. Více nebo méně zastřeně se její mládí strauje čekáním. Očekává Muže.

Dospívající mladík ovšem také sní o ženě, touží po ní; ale žena bude vždycky pouze jedním z prvků jeho života; není v ní obsažen všechen jeho úděl. Dívenka však, ať už si přeje uskutečnit se jako žena nebo přestoupit meze svého ženství, očekávala už od dětských let toto naplnění nebo únik od muže; muž má pro ni oslňující tvář Persea či svatého Jiří, je to osvoboditel; je také bohatý a mocný, má klíče ke štěstí, je to pohádkový princ. Dívka tuší, že při jeho laskání bude mít pocit, že je unášena velkým proudem života jako v době, kdy spočívala v mateřském lůně; podřizujíc se jeho laskavé autoritě, najde u něho opět totéž bezpečí jako v náručí otcově: kouzlo objetí a pohledů ji znovu uhněte v modlu. Vždycky byla přesvědčena o mužské nadřazenosti. Tento prestiž mužů není pouze klam dětských očí; má hospodářské a společenské základy. Muži jsou zkrátka a dobře pány světa. Dospíva-

Uřeno pouze pro studijní účely

jíci dívku všechno přesvědčuje, že je v jejím zájmu, aby se stala jejích vazalkou; rodiče ji k tomu vedou, otec je pyšný na úspěchy své dcery a matka v nich vidí příslib šťastné budoucnosti; kamarádky závidí a obdivují se té, kterou muži nejvíce obletují; v amerických kolejích se měří standard studentky podle počtu jejích schůzek. Sňatek je stejně počestnou kariérou jako jiné, a méně namáhavou; právě pouze sňatek umožňuje ženě, aby dosáhla plného společenského uznání a mohla se sexuálně vyžít jako milenka a matka. Tak se na její budoucnost dívá její okolí a tak ji vidí také ona sama. Jednomyslně se má za to, že získat manžela — nebo v jistých případech ochránce — je pro ni ze všeho nejdůležitější. V muži je pro ni ztělesněno to Druhé, tak jako pro muže je zase ztělesněno v ní. Jenže jí se to Druhé jeví jako podstatné, vůči němuž se sama pocituje jako nepodstatná. Odejde od krbu svých rodičů a z matčina náručí a otevře si budoucnost ne snad tím, že si jí aktivně vybojuje, ale tím, že se pasívně a poslušně odevzdá do rukou nového pána.

Často se tvrdí, že toto její rezignované odevzdání vyplývá z toho, že fyzicky i morálně zůstává pozadu za chlapci, že není schopna s nimi soupeřit, a že se tedy vzdává marného zápolení a ponechává na starost členu vyšší kasty, aby jí zajistil štěstí. Ve skutečnosti však její pokoření nepramení z nějaké předem dané podřadnosti, naopak právě toto její pokoření plodí všechny její nedostatky; jejich původ je už v minulosti dospívající dívky, ve společnosti, která ji obklopuje, a právě v tom, že se jí tato budoucnost nabízí.

Ovšem dospívání dívku tělesně proměňuje. Je ještě křehčí než dříve; ženské orgány jsou zranitelné, jejich činnost je delikátní; ňadra jsou břemenem, protože jsou nezvyklá a při prudkém pohybu se připomínají, třesou se, překáží a bolí. Žena se už nemůže silou svalů, odolností ani obratností měřit s mužem. Výkyvy hormonální sekrece způsobují u ní nervovou a cévní vratkost. Menstruační krize bývá bolestivá: bolení hlavy, celková rozlámanost a bolest v břiše jí ztěžují normální činnost, nebo jí dokonce znemožňují. K těmto nesnázím se mnohdy přidává i psychické vyšínutí; žena je nervózní, předrážděná a možno říci, že každý měsíc bývá zpola nenormální. Centrální kontrola nervového a sympatického systému

není dost bezpečná; nepravidelnosti v krevním oběhu a někdy i autointoxikace činí z ženina těla clonu položenou mezi ni a svět, palčivou mlhu, která jí tíží, dusí a odděluje. Tímto bolavým a pasívním tělem se i celý svět stává přílišným břemenem. Ve stísněnosti, která jí zdolává, stává se žena cizí i sama sobě, protože je cizí všemu ostatnímu světu. Syntézy se rozlučují, okamžiky ztrácejí souvislost, druhý člověk je vnímán jen abstraktně. Ačkoli jako při některých stavech melancholie uvažování a logika zůstanou nedotčeny, jsou ve službách vášnivých citových projevů, které v této organické rozháranosti propukají. Tyto skutečnosti jsou nanejvýš důležité, ale závažnost jim dává žena teprve tím, jakým způsobem je bere na vědomí.

Asi tak ve třinácti letech se chlapci opravdu učí a cvičí v násilnosti; rozvíjí se v nich agresivita, vůle po moci, vyzývavost; a právě v té chvíli přestávají pro děvče hry spojené s hrubostmi. Zůstává jí sport; jenže sport znamená specializaci a podřízení umělým pravidlům, a neposkytuje tedy rovnocennou náhradu za spontánní vybití síly, na něž byla zvyklá. Sport je ostatně na okraji života; nepřináší tak důvěrné poznání světa a člověka samého jako neuspořádaný boj a nepředvídaný útok. Sportovkyně nikdy nezakusí dobyvačnou pýchu chlapce, který se dostane do křížku s kamarádem. Navíc v mnoha zemích nemají děvčata většinou žádný sportovní trénink; zápasy a zlézání pro ně nejsou, a tak musí jen pasívně snášet své tělo. Ještě víc než v útlém věku musí být rezervovaná ve snaze *vyňiknout* nad svůj svět, vydobýt si místo *nad* ostatními lidmi; dívkám je zakázáno prozkoumávat meze možného, odvažovat se za ně, nebo je dokonce posunovat o kus dále. Téměř vůbec neznají postoj bojovné *výzvy*, který je tak důležitý u mladých mužů. I ženy ovšem soupeří, ale bojovná výzva je něco zcela jiného než toto pasívní srovnávání; dvě svobodné bytosti se utkávají, když si osobují stejné nároky na svět, jehož hranice chtějí posunout; vyšplhat výše než kamarád, zadržet něčí ruku znamená nárok na svrchovanost nad celou zemí. Takové dobyvačné jednání pro dívku není, a zejména jí není dovoleno použít násilí. Je pravda, že v normálních obdobích nehraje hrubá síla ve světě dospělých velkou roli, ale přece jen v něm stále straší, leckteré činy mužů se pro-

Uřeno pouze pro studijní účely

sazují právě hrozbou možného násilí. Na každém rohu dochází ke rváčkám. Většinou se to utiší, ale muži stačí, aby v pěstech pocítil svou vůli neustoupit, a to je mu potvrzením jeho svrchovanosti. Proti každému ohrožení, proti každému pokusu, který by jej chtěl proměnit v objekt, ozve se v něm chuť udeřit a vystavit se ranám: nedopustí, aby jej jiný člověk předstihl, transcendoval, vrací se k jádru subjektivity, v níž nachází sebe. Násilí je autentický důkaz lnutí k sobě samému, trvání na svém vášnivém zaujetí a na vlastní vůli; zásadně je odmítat by znamenalo zbavit se objektivní pravdy, uzavřít se do abstraktní subjektivity; hněv a vzpoura, které se neozvou ve svalech, zůstávají pomyslné. Je to veliké zklamání, nemůže-li člověk hnutí svého srdce vepsat ve tvář země. Na Jihu Spojených států je pro černocha naprosto vyloučeno, aby užil násilí vůči bělochům; právě tento zákaz je klíčem k oné záhadné „černé duši“. To, jak se černoch cítí ve světě bělochů, jaké pro to hledá kompenzace, jakým chováním se s tím vyrovnává, způsob jeho cítění a jednání vysvětluje právě pasivita, k níž je odsouzen. Když se Francouzi za okupace rozhodli nedat se strhnout k násilí proti okupantům ani při provokaci (ať už to bylo ze sobecké opatrnosti nebo proto, že měli náročné povinnosti), měli otřesný pocit, že se ocitli v naprosto převráceném světě: na cizí vůli záviselo, budou-li proměněni v předmět, jejich subjektivitě chyběl způsob, jak se konkrétně vyjádřit, byla už pouhým podružným jevem. A stejně tak vesmír má docela jinou podobu pro dospívajícího chlapce, jemuž je dovoleno podat o sobě pádné svědectví, a jinou pro dospívající dívku, jejíž city nemají bezprostřední účinnost. Chlapec neustále bere svět v pochybnost, může se v kterémkoli okamžiku vzbouřit proti dané skutečnosti, a i když jí přijímá, má vždy dojem, že ji aktivně schvaluje a potvrzuje, kdežto dívka skutečnost pouze přijímá a podřizuje se jejímu vlivu; svět je určen bez ní a má pro ni nezměnitelnou podobu. Tato fyzická neschopnost se projevuje všeobecněji bážlivostí: dívka nedůvěřuje své síle, kterou nezakouší ve svém těle, neodvažuje se podnikat, bouřit se a vynalézat; je zasvěcena poddanosti a odevzdanosti, a může tedy ve společnosti přijmout jen místo už hotové. Přijímá řád věcí jako daný. Vypravovala mi jedna žena, že po celé mládí divoče za-

pírala svou tělesnou slabost; přiznat jí by bylo pro ni znamenalo ztratit chuť a odvalu cokoli podnikat, třeba i v oblasti intelektuální či politické. A znala jsem dívku, vychovanou chlapecky a výjimečně statnou, která se považovala za tak silnou jako muž. Ačkoli byla velmi hezká, ačkoli měla každý měsíc bolestivé potíže, nechtěla si žádným způsobem připustit, že je žena; byla drsná, překypovala životem a podnikavostí jako mladík; měla i velkou odvahu: bez váhání zakročila na ulici pěstí, když viděla, že se děje křivda dítěti nebo ženě. Jedna nebo dvě nešťastné zkušenosti jí ukázaly, že hrubá síla je na straně mužů. Když pochopila svou slabost, její sebedůvěra se z velké části zhroutila a to byl počátek vývoje, který ji přivedl k poženštění, k tomu, aby si uvědomila sebe jako pasivitu, aby přijala svou závislost. Nedůvěřovat už svému tělu znamená ztratit důvěru v sebe. Stačí jen si uvědomit, jakou důležitost přikládají mladíci svým svalům, a pochopíme, že každý subjekt chápe své tělo jako svůj objektivní výraz.

Erotické impulsy jen utvrzují mladého muže v pýše, kterou v něm vzbuzuje vlastní tělo: odhaluje v nich znamení své transcendence a moci. U dívky mají tyto touhy nejčastěji zahanbující charakter. Celé své tělo zakouší jako přítěž. Nedůvěra, kterou pocítovala ke svým „útrobám“ už jako dítě, přispívá k tomu, že menstruační krize dostává podezřelou podobu, jež jí činí nevídanou. Tento duševní postoj činí pro ni z menstruačního otroctví těžký handicap. Hrozba, která nad ní visí v určitých obdobích, jí někdy připadá tak nesnesitelná, že se vzdá výletů a všech radovánek ze strachu, aby její nehoda nevyšla najevo. Tato hrůza, která má svou odezvu v organismu, zvyšuje dívčiny potíže a bolesti. Řekli jsme, že jednou z charakteristik ženské fyziologie je těsné spojení endokrinního vyměšování a nervové regulace: jde o působení vzájemné; tělo ženy — a zejména mladé dívky — je tělo „hysterické“ v tom smyslu, že zde duševní život a jeho fyziologická realizace takřka splývají. Zmatek, který mladé dívce přinesou pubertální potíže, to ještě vystupňuje. Vlastní tělo je jí podezřelé, sleduje je s nepokojem, zdá se jí nemocné, a pak tedy vskutku nemocné je. Řekli jsme, že její tělo je skutečně křehké a že v něm probíhají čistě organické poruchy; ale gynekologové shodně tvrdí,

že devět desetin jejich pacientek jsou zdravé nemocné, buď že jejich potíže nemají žádný fyziologický podklad, nebo že i organická porucha je způsobena duševním stavem. Ženské tělo většinou užívá právě úzkost ženy z toho, že je žena.

Vidíme tedy, že biologická situace je pro ženu handicapem právě pro onu perspektivu, v jaké je chápána. Pokud se nervová křehkost a vázomotorická vratkost ženy nestanou patologickými stavy, nejsou pro ni překážkou v žádném zaměstnání. Mezi muži jsou také velmi rozmanité temperamenty. A jeden nebo dva dny nevolnosti měsíčně, i když je bolestivá, nejsou rovněž překážkou; mnoho žen si s ní dovede poradit, a zvláště ty, pro něž by měsíční „prokletí“ mohlo být největší nesnází: sportovkyně, cestovatelky, ženy vykonávající těžká zaměstnání. Většina zaměstnání však nevyžaduje větší energii, než žena má k dispozici. A smyslem sportu zdaleka není úspěch nezávislý na tělesných schopnostech: sport má přinést zdokonalení přiměřeno organismu. Šampión lehké váhy je stejně hodnotný jako šampión těžké váhy; lyžařská přebornice není horší než mužský šampión, který je rychlejší než ona: patří prostě k různým kategoriím. Právě sportovkyně, které mají zájem na své výkonnosti, nejméně pocítují handicap vzhledem k mužům. Nicméně je fakt, že tělesná slabost nedovoluje ženě uplatnění fyzické síly: kdyby jí bylo možno osvědčit se svým tělem a vynořit se nad ostatní svět nějakým jiným způsobem, byl by tento nedostatek snadno vyrovnán. Ať plave, zlézá vrcholky hor, pilotuje letadlo, ať zápasí s živly, riskuje a pouští se do dobrodružství, a nebude pocítovat před světem bázlivost, o níž jsem mluvila. V celkové situaci, jež ženě ponechává pramálo východisek, nabývají tyto zvláštnosti významu, a to ještě nikoli bezprostředně, nýbrž jako utvrzení komplexu méněcennosti, který v ní byl vy-pěstován v dětství.

Tento komplex zatěžuje i její intelektuální stránku. Často se poukazuje na to, že s příchodem puberty ztrácí dívka půdu v oblasti intelektuální i umělecké. To má mnoho příčin. Jedna z nejčastějších je ta, že dospívající dívku její okolí nepodporuje a nepovzbuzuje tak jako její bratry, spíše naopak. Chce se po ní, aby byla navíc ještě ženou, a ona musí mimo své vlastní práce zvládnout ještě

tu, která je spojena s jejím ženstvím. Ředitelka odborné školy o tom říká:

Dívka se náhle stává bytostí, která si vydělává na živobytí. Má nové tužby, které už nemají nic společného s rodinou. Lede-kdy musí vyvinout i značné úsilí... Navečer se vrací domů ve-lice unavena a hlava se jí točí ze všech denních událostí... A jak jí přijmou doma? Matka ji honem pošle něco obstarat. Musí se také chopit některých domácích prací, které na ni zůstaly, a nadto se ještě musí postarat o své šatstvo. Nemůže se oddat všem důvěrným myšlenkám, které na ni nepřestávají doléhat. Cítí se nešťastná, srovnává svou situaci s životem svého bratra, který nemusí doma nic dělat, a bouří se.¹

Práce v domácnosti nebo i společenské povinnosti, které matka bez váhání na studentku nebo na učnici na-kládá jako na robota, nakonec pro ni znamenají přetížení. Když jsem za války vyučovala v Sèvres, viděla jsem, jak některé žáčky byly přetíženy svými povinnostmi v do-mácnosti, které musely plnit ještě po práci ve škole a pro školu: jedna dostala Pottovu nemoc, jiná zánět moz-kových blan. Matka — to ještě uvidíme — se staví ne-prátelsky k osvobození své dcery a víceméně záměrně jí s chutí peskuje a prohání. Snaha dospívajícího hochá stát se mužem se respektuje, a dokonce se mu už přiznává značná svoboda. Od mladé dívky však žádají, aby se držela doma, a pečlivě sledují její vycházky. Nikdo jí nemá k tomu, aby si sama řídila své zábavy a radosti. Ženy jen málokdy samy organizují větší výlety pěšky nebo na kolech a jen zřídka hrají hry jako kulečník nebo kuželky. A tak nedostatek podnikavosti, vypěstovaný vý-chovou, a hlavně přijaté zvyklosti a mravy jim ztěžují každý projev nezávislosti. Jdou-li se trochu projít po ulicích, muži se po nich dívají a dorážejí na ně. Znam dívky, které nejsou ani trochu plaché, a přece jim ne-působí potěšení, když mají chodit po Paříži samy, protože jsou neustále obtěžovány a musí být ustavičně ve střehu; to jim zkazí každou radost. Když se studentky vyhnou do ulic ve veselých skupinách, jak to dělají jejich kole-gové, hned jsou terčem vtipů a kritiky; dělat dlouhé kro-ky, zpívat, hlasitě mluvit, hlasitě se smát, kousat do jablka na ulici, to vše se pokládá za provokace a dívky

¹ Cituje Liepmann, *Jeunesse et sexualité* (Mládež a sexualita).

se vystavují nebezpečí, že je někdo bude sledovat, že je osloví nebo i urazí. Bezstarostnost se posuzuje jako nedostatek dobrého chování. Sebekontrola, k níž je žena donucena a která se u „dobře vychované dívky“ stává druhou přirozeností, zabíjí všechnu spontánnost; pro překypující život mládí je to trýzeň. Výsledkem toho je nappětí a nuda. A nuda je nakažlivá; dívky se snadno nasytí jedna druhé, ve svém vězení se k sobě nepřimknou a to je jedna z příčin, které jim činí společnost chlapců tak nezbytnou. Neschopnost stačit si vyvolává v nich plachost, která se táhne celým jejich životem a poznamenává i jejich práci. Mají za to, že pronikavé úspěchy jsou vyhrazeny mužům. Neodvažují se pohlédnout příliš vysoko. Když se patnáctileté dívky srovnávají s chlapci, říkají: „Kluci jsou na tom lépe.“ Takové přesvědčení je jako mor a ponouká k lenosti a prostřednosti. Jedna dívka, která neměla silné pohlaví v žádné zvláštní vážnosti, vytýkala jistému muži zbabělost, a když jí namítli, že sama není o nic lepší, pohrdlivě namítla: „Oh, u ženské je to něco jiného.“

Hlubokou příčinou tohoto poraženectví je skutečnost, že dospívající dívka se nepovažuje za odpovědnou za svou budoucnost. Domnívá se, že je zbytečné, aby sama po sobě mnoho požadovala, když přece nakonec ten, na němž závisí, není ona sama. Poddává-li se muži, není to proto, že ví o své podřadnosti, ale proto, že jsouc mu poddána, přijímá představu své podřadnosti a tím ji utvrzuje.

Dívka nenabude ceny v očích mužů tím, že bude zvyšovat svou lidskou hodnotu, získá ji, když se bude utvářet podle jejich snů. Pokud je nezkušená, neuvědomuje si to vždycky. Projevuje někdy stejnou agresivitu jako chlapci, pokouší se je získat drsným vystupováním a pyšnou otevřeností; ale takové chování skoro nikdy nevede k cíli. I ta nejpokornější i ta nejpovýšenější se nakonec poučí, že chtějí-li se líbit, musí s takovým chováním přestat. Matka jim nakazuje, aby se k chlapcům už nechovaly jako kamarádky, aby jim nenadbfhaly, aby zaujaly pasivní postoj. Chtějí-li navázat přátelství nebo flirt, musí pečlivě dbát, aby si nezadaly, aby to nevypadalo, že si chtějí něco začít. Muži nemají rádi nepodařené chlapce ani „modré punčochy“, ani ženy, které mají svou hlavu; přílišná vzdělanost či inteligence, přílišná charakternost je děsí. Ve

většině románů, jak na to poukazuje G. Eliotová, vítězí plavovlasá a hloupoučká hrdinka nad brunetou s mužským charakterem. V románě *The Mill on the Floss* (Mlýn na řece Floss) se Maggie marně pokouší obrátit úlohy; nakonec umírá a Stephen si vezme plavovlasou Lucy. V *Posledním Mohykánu* zaujme srdce hrdinovo fádni Alice, a nikoli statečná Klára. V *Little Woman* (Ženuška) je sympatická Joe pro Laurieho pouze kamarádkou z dětství: svou lásku dá nevalné Amy s nakadeřenými vlasy. Být pravou ženou znamená být neschopná, malicherná, pasivní, poddajná. Dívka se musí nejen zdobit a šlechtit, musí potlačit i svou přirozenost a nahradit ji naučenou grácií a půvabem, jak ji k tomu mají starší sestry a přítelkyně. Každé zdůraznění sebe samé jí ubírá na ženskosti a je kazem na její svůdnosti. To, co u mladého muže poměrně usnadňuje jeho existenční začátky, je právě skutečnost, že znaky lidské bytosti a znaky muže u něho nestojí proti sobě: tento šťastný osud se mu rýsoval už od dětství. Právě tím, že se zdokonaluje ve své nezávislosti a svobodě, nabývá společenské ceny a souběžně také mužského prestiže. Ctižádostivec jako Rastignac jde za penězi, slávou a ženami zároveň; má před očima obraz muže mocného a slavného, kterého ženy zbožňují. U dívky je naopak rozpor mezi vlastním lidským bytím a jejím ženským údělem. Proto je dospívání pro ženu tak obtížný a tak rozhodující moment. Až dosud byla svébytným jedincem; teď se této svrchovanosti musí vzdát. Stejně jako její bratři, ba dokonce hlouběji pociťuje rozkol mezi minulostí a budoucností a navíc ještě u ní propuká rozpor mezi její původní a přirozenou touhou být subjektem, činností, svobodou a mezi jejími erotickými sklony a společenskými požadavky, které po ní chtějí, aby na sebe vzala úlohu pasivního objektu. Sama se spontánně chápe jako něco podstatného; jak se odhodlat k tomu stát se něčím nepodstatným? A mohu-li dojít naplnění pouze jakožto ta *Druhá*, jak jen se zřeknu svého Já? To je to úzkostlivé dilema, v němž se žena v rozpuku zmitá. Kolísá mezi touhou a odporem, mezi nadějí a strachem, odmítá to, po čem volá, a tak je dosud na vážkách mezi dětskou nezávislostí a okamžikem ženského podrobení: tato nejistota ve chvíli, kdy končí její nevděčný věk jí dává trpkou příchut' nezralého ovoce.

Určeno pouze pro studijní účely

Dívka reaguje na tuto situaci různě, podle svých sklonů. „Malá ženuška“, příští matřona, může se celkem snadno podvolit své metamorfóze; ale může také ze své představy „malé maminky“ čerpat sklon k autoritě, který jí povede ke vzpouře proti mužskému jhu: taková dívka je schopna založit matriarchát, a ne se stát erotickým a služebným objektem. Je to častý případ starších sester, které ještě jako velmi mladé převzaly důležitou odpovědnost. Jiný bývá případ „nepodařeného kluka“. Když si taková dívka uvědomí, že je ženou, pocituje leckdy palčivé zklamání, které může vést rovnou k homosexualitě; ale ona hledala v nezávislosti a násilí cestu k svému uplatnění ve světě: může se tedy také stát, že se nebude chtít vzdát moci svého ženství, zkušenosti mateřství, celé velké části svého údělu. Obvykle se dívka po nějakém tom vzdorování se svým ženstvím smíří: vždýť už ve stadiu dětské koketérie, v přítomnosti svého otce, v erotickém snění poznala kouzlo pasivity. Teď objevuje její moc; k zahanbení, které v ní vyvolává její tělo, se brzy přidává ještě snění. Pohlazení, které jí dojalo, pohled, který v ní vyvolal zmatek, to bylo volání, prosba; zdá se jí, že její tělo je obdařeno magickými silami, je to poklad, je to zbraň, je na ně pyšná. A znovu se probouzí koketérie, která u mnohých v letech nespoutaného dětství vymizela. Dívka zkouší líčidla a účesy, neskrývá už nadra, ale hněte je, aby jí narostla, studuje svůj úsměv v zrcadle. Spojitost zmatku a svůdnosti je tak těsná, že ve všech případech, kde se erotická citlivost neprobouzí, nepozorujeme u subjektu vůbec přání líbit se. Zkušenosti ukázaly, že nemocné se sníženou funkcí štítné žlázy jsou apatické, mrzuté, ale po injekci z výtažku žláz mohou být jako vyměněné: usmívají se a jsou z nich veselé a přítulné dívky. Psychologové odkojení materialistickou metafyzikou hned směle prohlásili, že koketérie je „pud“ vylučovaný štítnou žlázou. Toto nejasné vysvětlení však zde platí stejně málo jako pro útlé dětství. Skutečnost je, že ve všech případech těžké organické nedostatečnosti, jako je lymfatismus, anémie atd., pocituje postižený své tělo jako břemeno, je mu cizí a nepřátelské, není v něm naděje a nic neslibuje; jakmile se mu však vrátí rovnováha a vitalita, subjekt je uznává jako své a jeho prostřednictvím transcenduje k druhému.

Pro dívku erotická transcendence znamená souhlas s tím, že se stává kořistí. Stává se objektem a chápe se jako objekt. S úžasem odhaluje tuto novou tvářnost svého bytí; připadá jí, že se stává dvoji bytostí; místo aby se přesně shodovala sama se sebou, začíná existovat *mimo, vně*. Tak v knize Rosamondy Lehmanové *L'Invitation à la Valse* (Vyzvání k tanci) objevuje Olívie v zrcadle neznámou postavu: je to ona — objekt, jak náhle vyzvala sama před sebou; její rozechvění nad tím se rychle rozptýlí, ale je zneklidňující:

Od nějaké doby provázel tu chvíli, kdy se na sebe tak dívala od hlavy k patě, zvláštní dojem: najednou viděla proti sobě cizí, novou bytost.

To se jí stalo dvakrát nebo třikrát. Dívala se do zrcadla a viděla se. Ale co to? ... Dnes viděla něco zcela jiného: záhadný obličej, pochmurný i zářivý zároveň; účes v živelně vzdorném pohybu, jako by jí probíhaly elektrické záchvěvy. Její tělo — snad to bylo oblečením — jako by se harmonicky soustřeďovalo a rozvíjelo, pružné a pevné zároveň, živoucí. Měla před sebou mladou dívku v růžovém jako nějaký portrét, všechny předměty pokoje, odrážející se v zrcadle, jako by jí dávaly rámeček a představovaly jí, šeptající: To jste vy ...

Olívii okouzluje příslib tohoto obrazu, v němž poznává své dětské sny a jenž je ona sama; ale zároveň je dívka drahé ve své hmotné přítomnosti i její tělo, nad nímž žasne jako nad tělem jiné ženy. Sama se pohladí, dotkne se oblastí ramene a ohybu lokte, prohlíží si poprsí i nohy; ta samotářská rozkoš se stává popudem ke snění, je to něžný způsob, jímž se dívka pokouší zmocnit se sebe samé. V dospívajícím chlapci rozpor mezi sebeláskou a erotickým hnutím jej pudí k objektu, který chce mít; jeho narcismus obvykle mizí ve chvíli pohlavní dospělosti. Žena však je pasivním objektem pro milence i pro sebe a v jejím erotismu je tedy prvotní nerozlišenost. V jakémsi složitém hnutí jde za oslavením svého těla a hledá je v lichotkách mužů, jímž je toto tělo určeno. Zjednodušovali bychom věc, kdybychom řekli, že chce být krásná, aby okouzlovala, nebo že chce okouzlovat, aby se ujistila, že je krásná: v samotě svého pokoje i v salónech, kde se snaží přivábit na sebe pohledy, neodlučuje touhu po muži od lásky k svému vlastnímu já. Toto zmatení je zřejmé

u Marie Baškirceové. Pozdní odstavení od prsu ji učinilo mnohem dychtivější pohledu a obdivu druhých než jiné děti. Od pěti let až k prahu dospělosti věnuje všemnu lásku svému obrazu; k zbláznění obdivuje své ruce, oblíben, svůj půvab. Píše: „Jsem svou vlastní hrdinkou...“ Chce se stát zpěvačkou, aby se okouzlené publikum na ni dívalo a ona aby je potom změřila hrdým pohledem. Ale tento „autismus“ se přenáší do jejích románových snů. Už ve dvanácti letech je zamilována: totiž touží být milována a ve zbožňování, po němž touží, hledá jen potvrzení sebezbožňování, jemuž se oddává. Sní o tom, že jí padne k nohám vévoda H., do něhož se zamilovala, třebaže s ním nikdy nemluví: „Budeš oslněn mou skvělostí a budeš mě milovat... Jsi hoďen jen takové ženy, jakou doufám budu.“ Se stejnou roz dvojeností se setkáváme u Nataši ve *Vojně a míru*.

Ani maminka mi nerozumí. Můj Bože, jak já jsem duchaplná! Ta Nataša je opravdu okouzlující, pokračovala, mluvíc o sobě v třetí osobě a vkládajíc toto zvolání do úst mužské postavě, která jí příznávala všechny dokonalosti jejího pohlaví. Má všechno, všechno, co je možno mít. Je inteligentní a milá a hezká a obratná. Plave, znamenitě jezdí na koni, zpívá báječně!... Ano, opravdu možno říci, báječně!...

Vrátila se toho rána k této sebelásce, k tomuto obdivování vlastní osoby, jež bylo jejím obvyklým duševním stavem. Jak je půvabná ta Nataša! říkala si ve třetí osobě, kolektivní a mužské. Je mladá a hezká, má krásný hlas, nikoho nerozmrzí. Nechte ji tedy na pokoji!

Katherine Mansfieldová v *The Prelude* (Preludium) v osobnosti Berylině rovněž popsala případ, kdy narcismus a romantická tužba po ženském osudu se těsně prolínají:

V jídelně při mihotavém světle hořícího dřeva seděla Beryl na polštáři a hrála na kytaru. Hrála si sama pro sebe, polohlasem zpívala a pozorovala se. Zákmity ohně se mihotaly na jejích střeviscích, po rudém břichu kytary a po jejích bílých prstech...

„Kdybych byla venku a podívala se dovnitř oknem, strnula bych, kdybych se tak uviděla,“ zasnila se. Drnkala docela tlumemě doprovod, už nezpívala, ale naslouchala.

„Když jsem tě poprvé uviděl, děvčátko, oh! myslilas, že jsi

sama! Seděla jsi se svými malými nožkami na polštáři a hrála jsi na kytaru. Bože! nikdy na to nezapomenu...“ Beryl zvedla hlavu a začala opět zpívat:

I měsíček je unaven.

Ale někdo prudce zaklepal na dveře. Ukázala se zarudlá tvář služebné... Ne, nesnese tuhle hloupou holku. Utekla do tmavého salónu a začala chodit sem a tam. Oh! Byla tak rozrušena, tak rozrušena! Nad pláštěm krbu viselo zrcadlo. Opřela se rukama a dívala se na svůj bílý obraz. Jak je krásná! A není tu nikdo, kdo by si toho všiml, nikdo... Beryl se usmála a její úsměv byl opravdu tak roztomilý, že se usmála ještě jednou...

Kult vlastního já se neprojevuje u mladé dívky jen zbožňováním vlastního těla. Chce mít své já celé a klanět se mu. To je smysl oněch důvěrných deníků, v nichž tak ráda vylévá svou duši: deník Marie Baškirceové je slavný a je to svého druhu vzor. Dívka hovoří se svým sešitem, jako dříve mluvívala s panenkami, je to přítel a důvěrník, obrací se k němu, jako by byl skutečnou osobou. Na jeho stránkách píše pravdu, kterou jinak před rodiči, přítelkyněmi i profesory skrývá a kterou se samotářsky opájí. Dvanáctiletá dívenka, která si vedla deník až do dvaceti let, napsala do záhlaví:

*Já jsem tvůj sešitek,
co vím, to nepovím,
svěť mi své tajemství,
v srdci je uložím.²*

Jiná děvčata píší: „Číst až po mé smrti“ nebo: „Po mé smrti spálit“. Smysl tajemství, který se u dívky vyvinul ještě před pubertou, sílí a nabývá důležitosti. Dívka se uzavírá v divoce žárlivé samotě; odmítá vydat svému okolí to skryté já, které považuje za své pravé já a jež je ve skutečnosti pomyslnou postavou. Hraje si na to, že je tanečnice, tak jako Tolstého Nataša, vžívá se do představy, že je svěřice, jako Marie Leněruová, nebo prostě že ona sama je výjimečný, zázračný zjev. Vždycky je tu ohromný rozdíl mezi touto hrdinkou a objektivní podobou, jak ji vidí rodiče a přátelé. Dívka je přesvědčena, že ji nikdo nechápe, a její poměr k sobě samé je tím váš-

² Citováno z Debesse, *La crise de l'originalité juvénile* (Krise originality u mladistvých).

Učeno pouze pro studijní účely

nivější: opájí se svým osamocněním, cítí se odlišná, nadřazená, výjimečná; slibuje si, že budoucnost jí vynahradí prostřednictvím nynějšího života. Z těsné a nicotné existence uniká sněním. Vždycky ráda snila; nyní se této náklonnosti oddává ještě více než dříve. Poetickými klíše si zastírá svět, před nímž plaše stojí, opřádá své mužské postavy měsíčním svitem, růžovými obličádky, sametovou nocí; ze svého těla udělá mramorový, jaspisový, alabastrový chrám; vypravuje si pošetilé pohádkové historky. Protože nemá aktivní přístup k světu, velmi často ztroskotává v hloupoučké prostoduchosti. Aby mohla *jednat*, musela by vidět jasně; a ona může pouze v mlhách *očekávat*. Mladý muž také sní; sní především o dobrodružstvích, v nichž hraje aktivní úlohu. Dívka však má raději to, co je zázračné; věci i lidi zahaluje neurčitým kouzelným světlem. Představa kouzla, magie, je představa pasivní síly; protože dospívající dívka je oddána pasivitě, a přitom přece jen touží po moci, musí nutně věřit v kouzla: v čaromoc svého těla, jež jí přivede muže, v pohádková kouzla svého osudu vůbec, jež jí zahrne vším, aniž bude musit cokoli dělat. Na skutečný svět se snaží zapomenout.

„Někdy ve škole unikám od vykládané látky ani nevím jak a odlétám do země snů...“ píše jedna dívka.³ „Jsem potom tak ponořena v rozkošných preludech, že úplně ztrácím vědomí skutečnosti. Sedím v lavici jako přibitá, a když se probudím, vydechnu úžasem, že jsem zase mezi těmi čtyřmi zdmi.“

„Mnohem raději sním než píšu verše,“ vyznává se jiná. „Vymýšlet si krásné historky bez hlavy a paty nebo dívat se na hory za svitu hvězd a vyprávět si nějaký příběh je mnohem krásnější, protože je to neurčitější a zanechává to pocit odpočinku a osvěžení.“

Snění ovšem může nabýt i chorobné povahy a poznamenat celý život, jako je tomu v tomto případě.⁴

Marie B. ..., inteligentní a snivé děvčátko, prožívá v pubertě, která u ní nastává ve čtrnácti letech, krizi duševního vzrušení s velikášskými myšlenkami. Prohlásí náhle rodičům, že je špa-

nělskou královnou, chová se povýšeně, zahaluje se do záclony, směje se, zpívá, rozkazuje, velí. Tento stav se po dvě léta opakuje v době menstruace, potom asi osm let vede dívka normální život, ale je velmi snivá, miluje přepych a někdy trpce říká: „Jsem jen úřednická dcera.“ Asi ve třidvaceti letech se stává apatickou, chová se pohrdavě k svému okolí a projevuje citlivé choutky. Zchradne tak, že jí dají na psychiatrickou kliniku, kde stráví osm měsíců; vrátí se k rodině, ale tři léta jen leží, nepřívětivá, zlá, výbušná, rozmariná, vůbec ničím se nezabývá a všem kolem sebe udělá ze života peklo. Odvezou ji znovu na kliniku a odtamtud už nevyjde. Leží a o nic se nezajímá. V jistých obdobích, která odpovídají její menstruaci, vstává, zahaluje se do přikrývek, zaujímá divadelní postoje, uděluje lékařům milostivé úsměvy nebo se na ně dívá s ironií... V jejích slovních projevech je často jistý erotismus a její povýšené chování ukazuje na velikášské představy. Čím dál tím více se ponořuje do snění, při němž po její tváři někdy přelétne samolibý úsměv. Zanedbává hygienu, dokonce znečišťuje své lůžko. — Vymýšlí si prapodivné ozdoby. Chodí bez košile, zahalena jen v pokrývkách, pokud se neukazuje nahá, s hlavou zdobenou diadémem ze staniolu, na rukou, v zápěstí i na ramenou a nad kotníky nohou má stužky a náramky z provázků. A stejné má i prsteny. Nicméně dokáže někdy podat docela jasné sdělení o svém stavu. „Vzpomínám si na ten záchvat, který jsem nedávno měla. V podstatě jsem věděla, že to není pravda. Byla jsem jako dítě, které si hraje s panenkou a dobře ví, že panenka není živá, ale chce tomu věřit... Načesala jsem se a zahalila. Bavilo mě to a potom jsem byla poněáhlou, skoro proti své vůli, jako očarována; co jsem prožívala, bylo jako sen... Jako bych byla komediantka a hrála úlohu. Byla jsem v neskutečném světě. Žila jsem mnoho životů a *ve všech jsem byla hlavní postavou*... Ach! Měla jsem nejrůznější životy. Jednou jsem se provdala za velmi krásného Američana, který nosil zlaté brýle... Měli jsme velký palác a v něm každý svůj pokoj. A jak jsem pořádala slavnosti!... Žila jsem v době, kdy lidé bydlili v jeskyních... Nedávno jsem měla svatbu. Ani nedovedu spočítat všechny ty, s kterými jsem spala. Tady jste trochu zaostalí. Nelíbí se vám, když si lehnu nahá se zlatým kruhem na stehně. Nedávno byli u mne přátelé, které mám velmi ráda. Uspořádala jsem velkou slavnost. Bylo tam plno květin, voňavek, hermelínové kožešiny. Přátelé mi darovali umělecké předměty, sošky a také auta... Když si lehnu nahá na postel, připomíná mi to můj dřívější život. *Obdivovala jsem se sama sobě v zrcadle* jako umělkyně. V tom okouzlení jsem byla vším, čím jsem chtěla. Dělal jsem také hlouposti. Byla jsem morfinistkou, kokainistkou. Měla jsem milence... Chodili ke mně v noci. Přicházeli ve dvou. Přiváděli

³ Marguerite Évardová, *L'Adolescente* (Dospívající dívka).

⁴ Bonel a Robin, *Les Réveries morbides* (Chorobná snění). Podle nich cituje Minkowski v knize *La Schizophrénie* (Schizofrenie).

mi kadeřníky a prohlíželi jsme si pohlednice.“ Má také ráda jednoho lékaře a tvrdí, že je jeho milenkou. Říká, že má tříletou dcerku. Má prý také ještě druhou, šestiletou, ta je velmi šťastná, cestuje. Otec je fešák. A tímto způsobem vypravuje deset historiek. Každá z nich je pro ni skutečným životem, který prožila ve své představivosti.

Vidíme, že toto chorobné snění původně mělo uspokojit narcismus mladé dívky, která svůj všední život nepovažuje za sebe hodný a bojí se pohlédnout na skutečnost v její pravdivosti. Marie B... pouze vyhroutil do extrému kompenzační proces, který probíhá u mnoha dospívajících dívek.

Ale toto samotářské sebeuctívání dívky obvykle nestačí. Aby došla naplnění, potřebuje existovat také v jiném vědomí. Často hledá pomoc u svých družek. Když byla mladší, nejmilejší přítelkyně jí byla oporou, aby mohla uniknout z mateřského okruhu, zkoumat svět, a zejména svět pohlavní. Teď však je pro dospívající dívku přítelkyně zároveň objektem, který jí vytrhává z hranic jejího já, a přitom svědkem, který jí toto já vrací. Dívky si někdy navzájem ukazují svou nahotu, srovnávají svá ňadra; snad si vzpomenete na scénu z *Děvčat v uniformě*, která zobrazuje takové smělé hry děvčat z penzionátu; laskají se spolu neurčitým, ale někdy také už vědomým způsobem. Colette v knize *Claudine à l'école* (Klaudina ve škole) a méně upřímně Rosamonda Lehmanová v románu *Poussière* (Prach) naznačují, že skoro všechna děvčata mají lesbické sklony. Tyto tendence se stěží rozeznají od narcistických zálib; dívka u přítelkyně obdivuje hebkost své vlastní kůže a modelaci svých křivek; a naopak zase v jejím sebezbožňování je už zahrnut kult ženství vůbec. Muž je po sexuální stránce subjekt; muži jsou tedy normálně od sebe odloučení tužbou, která je žene k objektu od nich odlišnému. Ale žena je absolutní objekt touhy; proto tedy v lyceích, na školách, v penzionátech a v dílnách kvete tolik „zvláštních přátelství“, z nichž některá jsou čistě duchovní, jiná však především tělesná. V prvním případě si přítelkyně ponejvíce otvírají srdce, vyměňují si důvěrná sdělení; důkazem nejvášnivější důvěry bývá ukázat vyvolené přítelkyni vlastní intimní deník; z nedostatku sexuálních objektů chovají se přítelkyně k sobě se svrchovanou něžností a leckdy si nepřímou dávají tě-

lesnou zástavu svého citu: tak Nataša si popalí ruku rozžhaveným pravičkem, aby Soni dokázala svou lásku, především však pro sebe mají tisíce lichotivých jmen a píše si horoucí dopisy. Jako příklad uvedu, co napsala své milované Emilie Dickinsonová, puritánka z Nové Anglie:

„Myslím na vás celý den a zdálo se mi o vás celou noc. Procházela jsem se s vámi v přenáherné zahradě, pomáhala jsem vám trhat růže a můj košíček nikdy nebyl plný. Celý den se modlím, abych se tak mohla s vámi procházet, a když se přibližuje noc, zmocňuje se mne pocit štěstí a netrpělivě počítám hodiny, které ještě jsou mezi mnou a temnotou, mými sny a tím nikdy ne dost plným košíčkem.“

Mendousse cituje ve svém díle *L'Ame de l'Adolescente* (Duše dospívající dívky) více takových dopisů:

„Drahá Zuzano... nejraději bych ti tu opsala několik veršů z *Pisně písní*. Jak ty jsi krásná, přítelkyně milá, jak ty jsi krásná! Jako mystická nevěsta podobáš se Sáronské růži nebo Lilii v údolí a jako ony jsi pro mne daleko víc než jen obyčejná dívka; jsi pro mne symbolem, symbolem tolika krásných a ušlechtilých věcí... a proto, má bělostná Zuzano, miluji tě čistou a nezištnou láskou, v níž je něco nábožného.“

Jiná doznává ve svém deníku vzruchy méně vznešené:

„Byla jsem s ní, svírala mě v pase svou drobnou bílou ručkou, měla jsem ruku na jejím oblém rameni, dotýkala jsem se rameňem jejího, teplého a nahého, tiskla jsem se k jejím sladce něžným ňadrům a přede mnou byla její hezounká ústa, pootevřená, s drobnými zoubky... Chvěla jsem se a cítila jsem, že mi tváře hoří.“⁵

Také paní Évardová v knize *L'Adolescente* (Dospívající dívka) sebrala pěkný počet intimních výlevů:

„Má milovaná vílo, můj milý drahoušku! Má hezoučká vílo! Oh! Řekni mi, že mě stále ještě miluješ, řekni mi, že jsem pro tebe stále tou oddanou přítelkyní. Jsem smutná, tolik tě miluji, ó má L... a nemohu ti to vypovědět, nemohu ti dost vyjevit svou náklonnost; není slov, která by vyjádřila mou lásku. *Zbožňovat jako modlu* je málo ve srovnání s tím, co cítím; někdy se mi zdá, že to mé srdce neunes. Být tebou milována, to je příliš

⁵ Cituje rovněž Mendousse, *L' Ame de l' Adolescente*.

krásné, nemohu tomu uvěřit. *O mě miláčku*, řekni mi, budeš mě ještě dlouho mít ráda?..."

Z těchto přecitlivělých něžností se snadno sklouzne k provinilým mladistvým láskám; někdy jedna z přítelkyň druhou ovládne a využívá sadisticky své moci; ale mohdy to bývají lásky vzájemné, bez ponižování a zápasu; rozkoš dávaná a přijímaná zůstává tak nevinná jako v době, kdy každá milovala samotářsky sebe, nejsou ještě rozdvojena v pár. Ale i tato bělost je fádni; když dospívající dívka touží vstoupit do života, přidružit se k Druhému, chce ve svůj prospěch znovu přivolat a vzkřísit kouzlo otcovského pohledu, hledá lásku a něžnosti nějakého božstva. Obrátí se k ženě, která není tak cizí a tak obávaná jako muž, ale která má něco z mužského prestiže: žena zaměstnaná, která si vydělává na živobytí a má určité společenské postavení, mívá snadno v jejich očích tak omamné kouzlo jako muž; víme přece, kolik „plamenů“ se zažihá v srdcích žaček pro učitelky a profesorky a pro představené penzionátů. Clemence Daneová v knize *Regiment of Women* (Ženský pluk) píše o cudných vášních pačlivé horoucnosti. Někdy se dívka svěří se svou velkou vášní nejmilejší přítelkyni; stává se také, že tu lásku sdílejí obě a jedna druhou předhání, která jí cítí vášnivěji. Tak píše studentka své nejbližší přítelkyni:

Ležím, jsem nachlazená a nemohu než myslet na slečnu X... Nikdy jsem žádnou učitelku tolik nemilovala. Už od prvního ročníku jsem ji měla ráda, ale teď je to skutečná láska. Myslím, že já jsem vášnivější než ty. Chvillemi se mi zdá, že ji líbám; skoro omdlévám a těším se už do školy, abych ji zase viděla.⁶

Častěji však se odhodlává vyznat své city přímo své modle:

Jsem, drahá slečno, vůči vám v nepopsatelném stavu... Když vás nevidím, dala bych celý svět za to, abych vás potkala; myslím na vás v každé chvíli. A když vás spatřím, mám oči plné slz a přeji si ukrýt se před vámi. Jsem tak malá, tak hloupá vedle vás. Když na mě promluvíte, nevím, co mám dělat rozpaky a dojetím, a zdá se mi, že slyším sladký hlas víly a bzukot nejmilejších věcí, jež je nemožné vypovědět; sleduji každý váš se-

bemenší pohyb, nevnímám, o čem se mluvím, a zakoktám nějakou hloupost: vidíte, drahá slečno, že je to pěkná motanina. Jen jedině vím jasně: že vás miluji z celé hloubi své duše.⁷

Ředitelka odborné školy vypravuje:⁸

Vzpomínám si, jak jsme se v mládí praly o papír, do něhož jeden z našich mladých profesorů měl zabalenou svačinu, a kousek tohoto papíru jsme platily až dvacet feníků. I jeho proštípnuté listky z podzemní dráhy byly předmětem naší sběratelské vášně.

Protože milovaná žena má hrát roli muže, je rozhodně milejší, když není vdána: manželství mladou milovnici vždycky neodradí, ale je jí to nepříjemné; nerada vidí, aby předmět jejího zbožňování byl v moci manžela nebo milence. Často se tyto vášně odehrávají v tajnosti nebo aspoň na úrovni čistě platonické; ale přechod ke konkrétnímu erotismu je zde mnohem snadnější, než když milovaný objekt je mužského pohlaví; i když dívka do té doby nezískala laciné zkušenosti s přítelkyněmi svého věku, ženské tělo ji nezastrašuje; vždyť už se sestrami a s matkou poznala důvěrnost, při níž něha byla lehce proniknutá smyslností, a i u té milované, kterou zbožňuje, sklouzne se od něžnosti k rozkoši zcela neznatelným způsobem. Když v knize *Mädchen in Uniform* (Děvčata v uniformě) Dorothy Wieceková líbá na rty Hertu Thillovou, je to polibek mateřský a sexuální zároveň. Spoluvina, kterou ženy pocítují, odzbrojuje stud; zmatek, jež jedna v druhé probouzí, je obvykle nenásilný; homosexuální něžnosti nepřinášejí s sebou ani defloraci ani penetraci: uspokojují dětský klitoridní erotismus, aniž vyžadují nové a znepokojivé proměny. Dívka tak může uskutečnit své poslání být pasívním objektem, a nepociťovat přitom hluboké odcizení. To vyjadřuje Renée Vivienová ve verších, v nichž zachycuje vztahy „prokletých žen“ a jejich milenek:

*Naše těla jsou bratrským zrcadlem jejich těl.
Naše políbení mají bledou něhu měsíční.
Naše prsty se nesetkávají s drsností.*

⁷ Cituje Marguerite Évardová, *L'Adolescente*.

⁸ Liepmann, *Jeunesse et sexualité* (Mládež a sexualita).

⁶ Cituje Marguerite Évardová, *L'Adolescente*.

*A když se pás rozepne,
Jsme milenky i sestry zároveň.⁹*

A jinde říká:

*Vždyť my milujeme půvab a něhu,
já ti objetím neporaním ňadra,
ani polibkem drsným tvé rty.¹⁰*

Poetickým opisem „rty“ a „ňadra“ v podstatě jasně slibuje své přítelkyni, že jí neučiní násilí. A bývá to právě ze strachu z násilí, ze znásilnění, že dospívající dívka věnuje svou první lásku raději své starší přítelkyni než muži. Mužná žena jí ztělesňuje zároveň otce i matku; má otcovu autoritu a transcendenci, je pramenem a mírou hodnot, vyniká nad daný svět, je božská, ale zůstává ženou: at už dívka v dětství trpěla nedostatkem mateřské něhy, nebo jí naopak měla příliš, teď v dospívání sní stejně jako její bratři o teple mateřského lůna; v tomto těle blízkém jejímu může se opět oddat tomu bezprostřednímu splynutí s životem, jež bylo přerváno odstavením od mateřského prsu; a tím cizím pohledem, který ji zavírá v sebe, je také překonáno individualizující odloučení. Ovšem každý lidský vztah přináší konflikty, každá láska žárlivost. Ale zde se právě urovnává mnoho nesnází, které se stavějí mezi pannu a jejího prvního milence. Homosexuální zkušenost může dostat podobu skutečné lásky. Může přinést mladé dívce tak šťastnou rovnováhu, že si bude přát udržet si ji trvale nebo ji opakovat a zachová si na ni nostalgickou vzpomínku; může v dívce probudit nebo vypěstovat lesbickou náklonnost. Ale nejčastěji bývá toto řešení pouhou etapou; už jeho laciná snadnost je odsuzuje. V lásce, kterou dívka věnuje starší družce, projevuje se její dychtění po budoucnosti: chce se ztotožnit se svou modlou; avšak, až na výjimečné případy skutečné nadřazenosti, tato modla rychle ztrácí svou svatozář; jakmile začne být náročná, mladší dívka posuzuje a srovnává; ta druhá, kterou si zvolila právě proto, že jí byla blízká a neodstrašovala ji, není dost *druhá* a jiná, aby se prosadila nadlouho; bozi mužského rodu mají pevnější

⁹ *L'Heure des Mains jointes* (Hodina spojených rukou).

¹⁰ *Sillages* (Vlny za lodí).

pozici, protože jejich nebe je vzdálenější. Smyslná zvědavost vzbuzuje v dívce touhu po vášnivějších objetích. Velmi často dívka už od začátku pohlíží na homosexuální dobrodružství jako na přechodnou věc, jako na zaslíbení a očekávání; hraje si na lásku, na žárlivost, na hněv a pýchu, na rozkoš a trýzeň s více či méně doznanou myšlenkou, že napodobí bez velkého rizika dobrodružství, o nichž sní a jež se ještě neodvažuje nebo nemá příležitost prožít. Ví, že má patřit muži, a koneckonců si také přeje normální a úplný úděl ženy.

Muž ji oslňuje a přitom jí nahání strach. Aby smířila své rozporné city, odloučí v něm mužský prvek, který ji zstrašuje, od zářivého božstva, jež zbožně uctívá. Je drsná, hrubá i divoká ve společnosti chlapců, svých kamarádů, a zbožňuje daleké pohádkové prince: mohou to být filmoví herci, jejichž fotografie si pověsí nad lůžko, hrdinové mrtví i živí, v každém případě však nedostupní, dokonce i neznámí muži, které náhodou někde zahlédla a o nichž ví, že je už nikdy nevidí. Takové lásky nevyvolávají žádné problémy. Velmi často bývá jejich předmětem muž, který má společenský nebo intelektuální prestiž, ale jehož vzhled nemůže probudit vzrušení: bývá to třeba starý a už i trochu směšný profesor; takoví starší muži vynikají nějak nad světem, v němž je dospívající dívka uzavřena, je možno se jim potají kořit, zasvětit se jim jako bohu: v takové odevzdanosti není nic ponižujícího, je svobodně darována, protože po dívce nežádá její tělo. Romanticky zamilovaná dívka dokonce ráda přijme i to, že její vyvolený vypadá skromně, že je škaradý, třeba i trochu směšný; cítí se tak jen bezpečněji. Předstírá lítost nad tím, že ji od něho dělí různé překážky, po pravdě si jej však vybrala právě proto, že mezi ní a jím žádný skutečný vztah není možný. Tak může mít abstraktní zkušenost s láskou, která je čistě subjektivní a neohrožuje její nedotčenost; srdce jí bije, poznává bolest odloučení, úzkost blízkosti, nevoli, naději, zlobu i nadšení, ale naplano; nic v ní tím není dotčeno. Je zábavné konstatovat, že tento idol bývá tím skvělejší, čím je vzdálenější; učitel hry na klavír, s nímž se dívka denně setkává, může být třeba i směšný a ošklivý; když se však zamiluje do cizince, který se pohybuje v nedostupných sférách, pak rozhodně je to zjev krásný a mužný. Důležité je, že at tak či onak

Uřeno pouze pro studijní účely

pohlavní otázka se tu vlastně neklade. Tyto lásky vymyslí, a nikoli srdce prodlužují a utvrzují narcisní postoj, při němž se erotismus projevuje pouze ve své imanenci, bez reálné přítomnosti Druhého. Dívka nalézá v takové lásce alibi, které jí umožňuje vyhnout se konkrétním zkušenostem; a právě proto dospívající dívka přitom často rozvíjí pomyslný život neobyčejné intenzity. Dokonce někdy do svých fantazií namíchá i realitu. H. Deutschová¹¹ uvádí velmi názorný příklad: Milá a docela svůdná dívka, která mohla být i obletována, odmítala jakýkoli styk s mladíky ze svého okolí; ukázalo se, že v skrytu srdce si už ve třinácti letech vybrala za předmět zbožňování ne právě hezkého sedmnáctiletého chlapce, s nímž ostatně nikdy ani nemluvila. Opatřila si jeho fotografii, sama si na ni napsala věnování a po tři léta si vedla deník, v němž vypisovala své pomyslné zkušenosti: líbali se spolu, vášnivě se objímali, odehrávaly se mezi nimi i plačtivé scény, po nichž dívka skutečně mívala zarudlé a naběhlé oči; potom se smířovali, sama si poslala květiny atd. Když ji změna bydliště od něho odloučila, psala mu dopisy, jež nikdy neodeslala, ale na něž si sama odpovídala. Byla to zřejmě sebeobrana proti reálným zkušenostem, z nichž dívka měla strach.

Tento případ je skoro patologický. Ale ve svém nadsazení je ilustrací procesu, s nímž se běžně setkáváme. Vzrušující příklad imaginárního citového života vidíme u Marie Baškircevoyé. Nikdy nemluvila s vévodou H., za jehož milenkou se sama před sebou vydává. Po čem doopravdy touží, to je povznesení vlastního já; ale je ženou a v té době a ve třídě, k níž patřila, nemohlo být ani řeči o tom, že by dosáhla úspěchu samostatnou existencí. V osmnácti letech si poznamenává s jasnou úvahou: „Napsala jsem C . . ., že bych chtěla být mužem. Víím, že bych se mohla stát někým; ale kam mohu dojít v sukních? Manželství je pro ženu jediná kariéra; muž má šestatřicet možností, a žena jen jedinou, nulu, jako v ruletě.“ Potřebuje tedy lásku muže; ale aby byl schopn přenést na ni svrchovanou hodnotu, musí sám být svrchovaným vědomím. „Nikdy se mi nemůže líbit muž, který je pod mou společenskou úrovní,“ píše. „Bohatý a nezá-

vislý muž je hrdý a nenucený. Sebejistota má v sobě cosi vítězného. Milují v knížeti H. tu jeho rozmarnou tvář, samolibou a krutou; je v něm něco neronského.“ A dále rozvíjí: „To pokorné sebezpopření ženy před vynikající nadřazeností milovaného muže musí být největší rozkoší sebelásky, jakou vynikající žena může pocítit.“ A tak narcismus vede k mazochismu. S tímto spojením se setkáváme už u děvčátka přemýšlejícího o Modrovousovi, o Griseldě, o svatých mučednicích. Jako by „já“ tu bylo vytvořeno tím druhým a pro druhého: čím je ten druhý mocnější, tím více bohatství a moci má i toto já; tím, že vzbudilo pozornost svého pána, upoutává na sebe všechnu moc a sílu, jimiž on vládne; kdyby Marii Baškircevoyou miloval Nero, *byla by* Neronem; učinit se před druhým ničím znamená uskutečnit zároveň toho druhého v sobě i pro sebe. Ve skutečnosti tento sen o popření sebe je pyšná vůle být. Marie Baškircevoyá také nikdy nepotkala dost skvělého muže, aby se v něm dobrovolně sobě odcizila. Něco jiného je klekat si před bohem, jehož jsme si vytvořili sami a který zůstává vzdálen, a něco jiného oddat se muži z masa a krve. Leckterá dívka dlouho tvrdošíjně jde za svým snem ve skutečném světě; hledá muže, který by v jejích očích vynikal nade všechny postavením, zásluhami, inteligencí; obvykle chce, aby byl starší než ona, aby už měl své místo ve světě a měl autoritu a vliv; bohatství a sláva ji okouzluje; vyvolený se jí jeví jako absolutní Subjekt, který láskou na ni přenese svou skvělost i nutnost. Jeho nadřazenost mění lásku, kterou dívka k němu chová, v ideální, touží se mu oddat nikoli proto, že je muž, nýbrž proto, že je *touto* elitní bytostí. „Chtěla bych velikány, a nacházím jen muže,“ řekla mi nedávno jedna přítelkyně. Ve jménu těchto vysokých požadavků dívka zhrdá příliš všedními nápadníky a uhýbá sexuálními problémům. Ve svých snech bez rizika hýčká také představu o sobě samé, která ji okouzluje, ale které se nikterak nechce přizpůsobit. Tak Marie Le Hardouinová¹² vypravuje, že si ráda představovala sebe jako oběť zcela oddanou muži, ačkoli ve skutečnosti byla panovačná:

Z jakéhosi studu jsem nikdy nedokázala ve skutečnosti vyjádřit skryté sklony své přirozenosti, jak jsem to tak často pro-

¹¹ *Psychology of Women* (Psychologie žen).

¹² *La voile noire* (Černý závoj).

živala ve snu. Jak jsem se sama poznala, jsem panovačná, prudká a v podstatě neschopná ustoupit.

Ustupovala jsem vždy potřebě potlačit sama sebe, často jsem si namlouvala, že jsem obdivuhodná žena, žijící jen pro povinnost a zamilovaná až do zhloupenutí do muže, jehož sebemenší přání jsem se snažila uhodnout a vyplnit. Protloukali jsme se neradostným životem ve stálém nedostatku. On přepínal své síly a vracel se domů bledý a strhaný. A já jsem si ničila oči, když jsem u okna při nedostatečném světle spravovala jeho šaty. V těsné, začazené kuchyňce jsem mu vařila chudícké jídlo. Dítě jsme měli nemocné a stále jsme žili ve strachu, že nám umře. A přece se na mých rtech stále chvíl něžný, sladkobolný úsměv a v mých očích byl stále ten nesnesitelný výraz tiché odvahy, který se mi ve skutečnosti protivil.

Kromě těchto narcisních zálib pocítují některé dívky konkrétnější potřebu někoho, kdo by je vedl a učil. Ve chvíli, kdy se vymykají z vlivu rodičů, nevědí, co počít se samostatností, na kterou nejsou zvyklé; vedou je vlastně užívat jen záporným způsobem, propadají rozmarům a výstřednostem a touží se opět zbavit své svobody. Příběh rozmarné, pyšné, vzpurné a nesnesitelné dívky, která se nakonec ráda dá zkrotit láskou rozumného muže, je šablonou laciné literatury a filmu. Je to klišé, které lichoť mužům i ženám. Tento námět zpracovala také Mme de Ségur v knize *Quel amour d'enfant!* (Rozkošné dítě). Gisela, rozčarována příliš shovívavým otcem, se v dětství přimkne k přísné staré tetě; v dívčím věku pak podléhá vlivu hněvivého mladíka Juliana, který jí říká tvrdě pravdy, pokořuje ji a snaží se ji převychovat; provdá se za bohatého a bezcharakterního vévodu, s nímž je velmi nešťastná, a teprve když ovdoví a přijme lásku svého mentora, najde konečně radost a zmoudří. V knize Louisy Alcottové *Good Wives* (Dobré ženy) začíná nespoutaná Joe nácházet zalíbení ve svém nastávajícím, protože jí přísně vytkne lehkovážnost, které se dopustila; velmi jí vyhubuje, a ona se ochotně podřizuje a omlouvá. Přes všechnu naježenou pýchu amerických žen nám hollywoodské filmy stokrát ukázaly svěhlavičky zkrocené zdravou brutálností milence nebo manžela: pár pohlavků nebo kopanec se tu jeví jako ideální prostředky, jimiž se muž zmocní ženy docela bezpečně. Ve skutečnosti ovšem přechod od ideální lásky k lásce pohlavní není jednoduchý. Víceméně ne-

přiznaný strach ze zklamání vede mnoho žen k tomu, že se pečlivě vyhýbají sblížení s předmětem své náklonnosti. Když hrdina, obr, polobůh odpoví na lásku, kterou vzbudil, a promění ji tak v reálnou zkušenost, dívka se vyděsí; její modla se stala obyčejným mužem a ona se od něho odvrací s odporem. Dospívající koketky dělají někdy všechno možné, aby svedly muže, který se jim zdá „interesantní“ nebo „okouzlující“, a docela paradoxně se pak pohoršují, když on jim na to odpoví příliš živým citem; líbil se jim, protože se jim zdál nedostupný; když se zamiluje, stává se banálním. „Je to mužský jako jiní.“ Dívka se na něho zlobí, že v jejích očích klesl; to je pro ni záminkou, aby odmítala tělesný styk, který děsí její panskou citlivost. Když se dívka oddá svému „Ideálu“, je v jeho náručí bez citu, a jak píše Stekel,¹³ „stává se, že exaltovaná dívka po takové scéně, kdy se celá její vykonstruovaná představa o lásce zhroutí, poněvadž Ideál se projevil jako hrubé zvíře, spáchá sebevraždu“. Právě tato záliba v nedosažitelném vede někdy k tomu, že se dívka zamiluje do muže, který se začne dvořit její přítelkyni, anebo že velmi často její volba padne na ženatého. Ráda se dá okouzlit donchuánem; sní o tom, že se mu oddá a že k sobě připoutá toho svůdce, kterého žádná žena nikdy neudržela, a těší se nadějí, že ho určitě napraví: ale v podstatě ví, že pohoří, a v tom je jedna z příčin její volby. Některé dívky nebudou nikdy schopny poznat skutečnou a plnou lásku. Po celý život budou hledat nedostupný ideál.

Příčinou toho je konflikt mezi narcismem mladé dívky a zkušenostmi, k nimž je předurčena svou sexualitou. Žena přistoupí na to, že je nepodstatná, jedině za podmínky, že v rámci svého podrobení najde opět podstatnost. Učiní se objektem, ale stává se tak modlou, v níž se sama pyšně poznává; přitom odmítá neúprosnou dialektiku, která ji nutí, aby se opět stala nepodstatnou. Chce být oslňujícím pokladem, nikoli pouhou věcí, která se vezme. Chce být zázračným fetišem, plným magických sil, nikoli pouhým tělem, na něž se lze dívat, nešetrně se ho dotýkat a trýznit je: a muž má rád ženu jako kořist, nikoli jako obrovitou Déméter.

¹³ *Die Geschlechtskälte der Frau* (Frigidní žena).

Je pyšná, že upoutává mužský zájem, že dovede vzbudit obdiv, ale pobuřuje ji, že na oplátku má být lapena. V pubertě poznala svou hanbu; a hanba je přimíšena i do její koketérie a ješitnosti; pohledy mužů jí lichotí, a zároveň ji zraňují; chtěla by být viděna jen tak, jak sama se chce ukázat: ale ty jejich oči jsou vždycky příliš pronikavé. Odtud pak nesrovnalosti, které muže matou: dívka vystavuje na odiv výstřih, nohy, ale jakmile postřehne, že se nějaký muž na ni dívá, zardí se a je zmatena. Ráda muže provokuje, ale vidí-li, že vzbudila žádost, znechucena ucouvne; mužská žádost je pro ni urážkou i poklonou zároveň; pokud se cítí odpovědná za své kouzlo, pokud se jí zdá, že je má v moci, opájí se svými úspěchy: ale jakmile její rysy, její tvary a tělo jsou trpně dávány a ona se tomu musí podvolovat, chce uniknout této cizí a nediskrétní svobodě, která si to vše žádá. V tom je hluboký smysl prvotního studu, který bývá v prapodivném rozporu s nejmělejší koketováním. Dívka se může dopouštět všelijakých odvážností, protože si neuvědomuje, že taková iniciativa odhaluje její pasivitu; jakmile však postřehne, poděsí se a zlobí se. Nic není tak dvojsmyslného jako pohled; na určitou vzdálenost se zdá uctivý, ale pak se nenápadně zmocňuje vnímaného obrazu. Dospívající dívka se zmltá v těchto léčkách. Užij se začíná vzdávat, ale ihned se zase naježí a touhu v sobě zabíjí. Její tělo, dosud tápající, prožívá laskání hned jako něžnou libost, a hned zase jako nepříjemné lechtání; polibek ji napřed vzruší, a vzápětí ji rozesměje; po každém svém ústupku se hned bouří; nechá se políbit, ale potom si okázale utře ústa; usmívá se a je něžná, v zápětí zase ironická a nepřátelská; dává sliby, na něž pak schválně zapomene. Taková je Mathilde de la Mole, svedená krásou a vzácnými vlastnostmi Julienovými: touží, aby v lásce k němu prožila výjimečný osud, avšak divoce odpírá dát se ovládnout vlastními smysly a cizím vědomím; z otrocké oddanosti přechází do arogance, od ponížených proseb k pohrdání; všechno, co dává, si ihned dá zaplatit. Taková je také Monika, jejíž portrét načrtl Marcel Arland; zmatek a hříšnost se v ní prolínají, láska je pro ni zahanbujícím podrobením, krev v ní hoří, ale ona tento žár nenávidí a poddá se až po bouřlivém zdráhání.

Tímto dětinským a zvráceným způsobem se „žabka“

brání muži. V této zpola divoké, zpola přemoudřelé podobě ji spisovatelé mnohokrát popsali. Také Colette ji tak zobrazila v knize *Klaudina ve škole* a taková je i svůdná Vinka v jejím *Osení*. Vinka má žhavý zájem o svět, před nímž stojí, a počíná si v něm jako naprostá paní, ale je v ní také zvědavost a smyslná i romantická touha po muži. Nedbá, že se poškrábe v trní, loví raky, leze na stromy, ale zachvěje se, když se kamarád Fil jen dotkne její ruky; poznává zmatek, kdy se tělo ozývá jako tělo, což je prvním upozorněním ženy, že je ženou: a ve svém zmatku začne chtít být hezká; někdy se načese, nalíčí, obleče se do tylu jemného jako pára, baví se tím, že je koketní a svůdná; ale poněvadž také chce být sama *pro sebe*, a nikoli jen *pro druhého*, navléká na sebe zase jindy staré, nehezké šaty, špatně šité kalhoty; celá její jedna část zamítá koketérii a vidí v ní pokoření; proto také schválně chodí s prsty potřísněnými inkoustem a ukazuje se neučesaná, neupravená. Tyto návaly vzpurnosti vypadají jako neobratnost a to v ní zase vzbuzuje rozhořčení; zlobí se proto, červená se, je ještě neobratnější a nenávidí své nepodařené pokusy o svůdnost. V tomto stadiu dívka už nechce být dítětem, ale také ještě nechce svolit k tomu, aby se stala dospělou ženou, a střídavě si vyčítá své dětinství a svou ženskou odevzdanost. Je v postoji neustálého odmítání.

To je rys, který mladou dívku charakterizuje a který nám dává klíč skoro ke každému jejímu chování; dívka nepřijímá úděl, který jí přiřkla příroda i společnost, a přece její docela neodmítá: je příliš vnitřně rozpolcena, aby mohla vstoupit do boje se světem; omezuje se na to, že utíká před skutečností, nebo jí symbolicky popírá. Každé její přání je na rubu poznamenáno úzkostí: dychtí po budoucnosti, ale bojí se rozejít se s minulostí; touží „mít“ muže, a odmítá být kořistí. A každá její obrana v sobě skrývá přání: násilí v ní vyvolává hrůzu, ale chce se jí pasivitu. Je tedy samá neupřímnost a lest. Je jí souzeno, aby se potýkala s všemožnými negativními představami, poznamenanými trýznivou rozpolceností, rozpo-rem mezi touhou a úzkostí.

Jedna z nejčastějších forem popírání sexuality u dospívajících dívek je nezadržitelný smích. Lyceistky a mí-đinety propukají ve smích, když si vypravují sentiment-

Uřeno pouze pro studijní účely

tální nebo pochybné historky, když si povídají o svých flirttech; smějí se bláznivě, i když jen potkají muže nebo zahlédnou-li líbající se milence. Zнала jsem školačky, které schválně chodily do Luxemburské zahrady do Aleje zamilovaných, jen aby se smály; a znala jsem jiné, jež chodily do tureckých lázní posmívat se tam tlustým dámám s těžkými břichy a se svislými řadry. Pošklebovat se ženskému tělu, zesměšňovat muže, vysmívat se lásce, to je jen jiný způsob popírání sexuality: v tomto smíchu, vyzývavém vůči dospělým, je snaha překonat vlastní ostych a nesnáze. Dívky si hrají s obrazy a se slovy, aby zničily jejich nebezpečné kouzlo; viděla jsem, jak kvartánky rozesmálo v latinském textu slovo *femur* (stehno). Tím spíše pak dívka, která se nechá políbit nebo i pomuchlat, pomstí se vzápětí tím, že se svému partnerovi vysměje do očí nebo se mu potom posmívá s kamarádkami. Viděla jsem jednou v noci ve vlaku, jak se dvě děvčata dávala střídavě jedna po druhé objímat jakýmsi obchodním cestujícím, který byl celý šťastný, že mu takové oblažení tak nečekaně spadlo do klína. Dívky se přitom hystericky smály, vracejíce se tak v kompromisu mezi sexualitou a studem k chování pubertálního věku. Kromě pošetilého smíchu berou si dívky na pomoc také slovník; a potom z úst některých slyšíme slova, při nichž by se jejich starší bratr červenal; ale ony se toho pranic nehrozí, bezpochyby tím méně, že výrazy, jichž používají, nevyvolávají v nich při jejich poloviční nevědomosti žádnou příliš přesnou představu. Nemá to ostatně jiný zmysl než zabránit vynořování podobných představ, nebo je aspoň otupit a zneškodnit. Obhroublé historky, které si lyceistky vypravují, nejsou ani tak k tomu, aby ukojily pohlavní pudy, jako spíše aby popřely a zastřely sexualitu; dívky se nechtějí na ni dívat jinak než z humorného hlediska, spíš jako na mechanickou nebo chirurgickou operaci. Ale stejně jako smích ani oplzlá slova nejsou jenom popřením, jsou také výzvou dospělým, jakousi svatokrádeží, svévolně zvrhlým chováním. Dívka zamítá přírodu i společnost, provokuje je a vzdoruje jim nejrůznějšími podivnostmi. Často se poukazuje na různé mánie dívek při jídle: dívka kouše a jí tuhu z tužek, kousky dřeva, živé ráčky, polyká tabletky aspirínu po desítkách, polyká mouchy i pavouky. Zнала jsem jednu, jinak celkem ro-

zumnou, která si z kávy a bílého vína dělala hrozné směsi a potom se nutila to vypít; jindy zase jedla cukr namočený do octa; a zase jiná dívka, když našla v salátu bílého červa, s naprostým klidem ho schrupla. Všechny děti rády zkoumají svět očima, rukama a ještě důvěrněji ústy a žaludkem; ale dívka v nevděčném věku zvláště ráda objevuje svět v tom, co je v něm nechutného, odpuzujícího. Velmi často ji vábí právě to „nechutné“. Tak jedna dívka, velmi hezká a v jistých chvílích koketní a pečlivě upravená, byla úplně přitahována vším, co se jí zdálo „nečisté“: dotýkala se hmyzu, dívala se na své znečištěné hygienické prostředky, vysávala krev ze svých škrábaců. Hra s nečistými věcmi je jistý způsob, jak překonat odpor; odpor nabyl velké důležitosti v období puberty: dívka má odpor k svému příliš tělesnému tělu, k menstruační krvi, k pohlavním stykům dospělých, k muži, pro něhož roste; brání se tomu a popírá to tím, že si libuje právě v důvěrnosti se vším, co ji odpuzuje. „Protože musím každý měsíc krvácet, piju krev ze svých škrábaců, abych dokázala, že se krve nebojím. Když už budu musit podstoupit odpuzující zkoušku, proč tedy nesním bílého červa?“ Ještě mnohem jasněji se tento postoj projevuje různým sebezračením, které se právě v tomto věku často vyskytuje. Dívka si pořeže stehno břitvou, popálí se cigaretami, pořeže se, odře si kůži; jedna má přítelkyně z mládí nechtěla jít na nudnou garden-party a posekala si proto nohu sekyrkou tak, že musila být pak šest neděl na lůžku. Tyto sadisticko-mazochistické praktiky jsou předjímáním pohlavní zkušenosti i vzpourou proti ní; těmito zkouškami se dívka takřikajíc otužuje proti každé možné zkoušce a snaží se je všechny zneškodnit, počítaje v to i první noc manželství. Když si položí slimáka na řadra, když polkne tubu aspirínu, když se zraní, říká tím vzdorně svému příštím milenci: ty mi nikdy nemůžeš udělat nic hnusnějšího, než si já dokážu udělat sama. Je to zlobné a zpupné zasvěcování do pohlavního dobrodružství. Protože dívka je souzeno být pasivní kořistí, drží se křečovitě své svobody, projevujíc jí i tak, že podstupuje bolest a přemáhá odpor. Když se schválně řízne nožem nebo spálí žehličkou, protestuje proti penetraci, která jí zbaví panenství; protestuje tím, že jí škrtá. Je mazochistická, přijímá bolest, ale především je sadistka: jakožto

Určeno pouze pro studijní účely

Samostatný subjekt mrská, hanobí a trýzní to závislé tělo, to tělo odsouzené k poddanství, které nenávidí, ale od něhož se přesto nechce odlišit. Neboť za všech těch okolností nikterak nesvolí k tomu, aby se skutečně zřekla svého osudu. V sadisticko-mazochistických máních je jedna základní neupřímnost: dívka se jim oddává, protože už tímto odpíráním přijímá svou budoucnost ženy. Netrýznila by tak nenávisťné tělo, kdyby se už předem jako tělo neuvědomovala. I výbuchy její prudkosti mají ve svých základech rezignaci. Když se hoch bouří proti otci, proti světu, projevuje to účinnými násilnostmi: vyhledává spory s kamarády, bije se, prosazuje svou ranami pěstí, chová se prostě jako subjekt. Prosazuje se ve světě, překonává jej a přesahuje. Ale prosazovat se a překonávat je dospívající dívce odepráno, a právě proto se bouří v srdci: nemůže doufat ani že změní svět, ani že nad něj vynikne; ví, že je pevně spoutána, nebo si to aspoň myslí a třeba to i chce: může tedy jenom ničit; v její zuřivosti je zoufalství; na vzrušujícím večírku rozbíjí skleničky, okenní tabulky, vázy; nedělá to proto, aby přemohla osud, je to protest jen symbolický. Ve své nynější bezmoci se dívka bouří proti svému příštímú zotročení a její marné výbuchy, místo aby ji osvobodily, často jen tím těsněji sevřou její pouta. Násilí na sobě samé nebo na všem, co jí obklopuje, má vždycky zápornou povahu; je spíše divadlem, než aby mělo skutečný účín a moc. Chlapec, který leze na skály a pere se s kamarády, přijímá rány a boule jako nevýznamný důsledek kladných činů, které koná, a nevyhledává je pro ně samé ani před nimi neuhýbá; to leda v důsledku komplexu méněcennosti, který ho někdy staví na úroveň ženy. Ale dívka své utrpení pozoruje; spíše hledá ve svém srdci zálibu v násilí a vzpouře, než by se starala o jejich výsledky. Její zvrácenost pramení z toho, že zůstává vklíněna v dětském světě, odkud nemůže anebo ani opravdu nechce uniknout; zmítá se v té kleci, ale nechce se jí ven; její jednáni je záporné, reflexní, symbolické. Jsou případy, kdy tato zvrácenost nabývá zneklidňující podoby. Poměrně velmi mnoho mladých dívek trpí kleptomanií; kleptomanie je „sexuální sublimace“ dost pochybného rázu; touha porušit zákon, překročit tabu, závrat ze zakázaného a nebezpečného činu jsou u zlodějky zajisté podstatnou věcí; tato skutečnost

má dvojí tvář. Brát předměty, na něž nemá právo, to je vyzývavé prohlášení a prosazování nezávislosti, znamená to stavět se vůči ukradeným věcem i vůči společnosti, jež krádež odsuzuje, do pozice subjektu, znamená to odmítat ustálený pořádek a drze vyzývat jeho strážce; ale tato výzva má také mazochistickou stránku; zlodějkou fascinuje riziko, které podstupuje, propast, do níž spadne, bude-li chycena; právě toto nebezpečí činí pro ni krádež přitažlivou a působí jí rozkoš; potom, až by jí stíhaly pohledy plné pohrdání, až by ji vedl strážník a octla se v hanbě, uskutečnila a poznala by se úplně a bez návratu jako objekt. Brát, a nebýt chycena, být vzata, ale v úzkosti, že se stane kořistí, taková je nebezpečná hra ženského dospívání. Zvrácené i zločinné chování, s nímž se u mladých dívek setkáváme, má tento smysl. Jsou takové, jež se specializují na posílání anonymních dopisů, jiné se baví tím, že mystifikují své okolí: tak čtrnáctileté děvče přesvědčilo celou vesnici, že v jednom domě straší. Nacházejí rozkoš ve skrytém vykonávání své moci, ve své neposlušnosti, v drzých výzvách společnosti i v riziku, že budou odhaleny. Právě tento prvek hraje v jejich počínání tak důležitou roli, že se často samy demaskují; dokonce někdy na sebe prozrazují poklesky i zločiny, kterých se vůbec nedopustily. Není nic udivujícího v tom, že odmítání stát se objektem vede k tomu, že dívka udělá ze sebe objekt sama; ten proces je společný všem záporným posedlostem; při hysterickém záchvatu se nemocný křeče bojí, ale zároveň si jí přeje a také jí dostane; uzdraví se jen tehdy, když na to přestane myslet; stejně tak je tomu s psychastenickým tikem. Právě hloubka neupřímnosti spřížňuje dívku s neurotiky tohoto typu: manie, tik, zaklínání, zvrácenost, to všechno jsou u ní neurotické příznaky, důsledky dvojakosti, rozpolcenosti mezi tužbou a úzkostí, jak jsme o tom mluvili. Dost často se například stává, že dívka „utíká“, že odchází nazdařbůh, že bloudí daleko od rodičovského domu a po dvou či třech dnech se sama vrací. Nejde tu o skutečný odchod, o opravdový čin, tj. přerušeni styků s rodinou; je to pouze hra na únik a dívka bývá zcela vyvedena z rovnováhy, když jí nabídnou, aby se od svého okolí odloučila definitivně; chce je opustit, ale v podstatě si to vůbec nepřeje. Útěk bývá někdy spojen s fantazírováním o prostituci:

Uřeno pouze pro studijní účely

dívka sní o tom, že je prostitutkou, více nebo méně bázlivě hraje tuto roli: přehnaně se maluje, vyklání se z okna a hází očima po kolemjdoucích; někdy i odejde z domu a žene tu hru tak daleko, že vypadá jako skutečnost. Takové chování často prozrazuje znechucení ze sexuální touhy, pocit provinění: protože mám takové myšlenky, takové žádosti, jsem taková, nejsem o nic lepší než prostitutka, jsem prostitutka, myslí si mladá dívka. Někdy se snaží z toho dostat: skončíme to, jděme až do důsledků, říká si; chce se dát prvním, kdo přijde, aby si dokázala, že sexualita není příliš důležitá. A zároveň se v takovém chování často projevuje nepřátelství vůči matce, buď že dívka má hrůzu z její přísné počestnosti, nebo že ji podezřívá, že i ona je lehkých mravů; jindy to vyjadřuje mstivou a žalobnou zlobu vůči otci, který se ukázal příliš lhostejným. V každém případě se v této posedlosti a ve fantazírování o těhotenství, jež s ní bývá často spojeno, setkáváme se spleť vzpoury a spoluviny charakteristickou pro psychasténické záchvaty, kterou nelze rozmatat. Ze všeho toho dívčina chování je zřejmé, že se nesnaží překročit přirozený a společenský řád, že nezamýšlí posunout hranice možného ani přivodit nějakou změnu v hodnocení; spokojuje se tím, že projevuje svou vzpuru v rámci ustálené podoby světa, jakož hranice a zákony zůstávají zachovány; tento postoj bývá definován jako „démonický“ a v základě je to falešná hra: dobro je uznáváno, ale je pro posměch, zákon je dán, aby byl porušen, posvátné je uctíváno, aby bylo možno spáchat svatokrádež. Postoj mladé dívky je v podstatě definován skutečností, že v úzkostných temnotách své neupřímnosti odmítá a zároveň přijímá svět i svůj úděl v něm.

Nicméně se dívka k situaci, která je jí vnucena, nestaví jen záporně, snaží se také kompenzovat její nedostatky. Budoucnost ji děsí, přítomnost ji neuspokojuje, váhá stát se ženou, roztrpčuje ji, že už není dítětem; odešla už ze své minulosti, ale není dosud zapojena do nového života. Zaměstnává se něčím, ale *nekoná* nic: protože nic nekoná, nemá nic, není nic. A tak se snaží vyplnit tuto prázdnotu komediemi a mystifikacemi. Vytýká se jí, že je potouchlá, prolhaná, že „si vymýšlí“. Skutečnost je taková, že je k tajnosti a lži odsouzena. V šestnácti letech už dívka prošla trapnými zkušenostmi: puberta, měsíčky, probuzení

sexuality, první zmatky, první vzrušení, strach, odpor, nepěkné zkušenosti — to vše uzavřela ve svém srdci; naučila se velmi pečlivě skrývat svá tajemství. Už to, že musí skrývat své hygienické vložky a tajit své měsíčky, ji vede ke lži a přetvářce. V knize *Old Mortality* (Úmrtí za stará) vypravuje C. A. Porter, že mladé Jihoameričanky v době kolem roku 1900 přivodily si někdy i nemoc tím, že polykaly směs soli a citrónu, aby si zastavily měsíčky, když měly jít na ples; bály se, aby mladíci nepoznali jejich stav podle kruhů pod očima, z dotyku rukou, snad i po čichu, a toto pomyšlení je ničilo. Je těžko si hrát na modlu, na vílu, na princeznu, když žena cítí, že má na sobě vlhké krvavé prádlo, a všeobecně řečeno, když zná prvotní bídu své tělesnosti. Stud, který je spontánním odmítnutím nedat se poznat v podobě těla, hraničí s pokrytectvím. Ale ta lež, k níž je dospívající dívka odsuzována, je především v tom, že musí předstírat, že je předmět, a to předmět vzácný, zatímco ona sama si uvědomuje sebe jako nejistou, roztráštěnou existenci a zná své kazy. Nalíčení, falešné kadeře, vosí pasy, vztužené podprsenky jsou lež; i z obličej se stává maska; uměle se mu dodává určitý výraz, aby se v němjevila užaslá pasivita; není nic tak překvapujícího jako náhle spatřit ve společenské funkci fyziognomii, jejíž podobu známe z všedního dne; žena zapírá svou transcendenci a hraje si na imanenci; její pohled se už nedívá, jenom cdráží; tělo nežije, jenom očekává; všechna gesta a úsměvy jsou voláním; dívka je odzbrojena a je k dispozici, je z ní už jen květina, která se nabízí, jablíčko, které je možno si utrhnout; právě muž jí má k tomu, aby ze sebe udělala lákadlo, protože chce být lákán; a potom se na ni zlobí a obviňuje ji. Ale k bezelstné dívence se chová lhostejně, a dokonce i nepřátelsky. Láká ho jen ta, která mu klade nástrahy; ta se nabízí, ale přitom právě ona číhá na kořist; její pasivita slouží určitému záměru, dělá z její slabosti nástroj síly; protože dívce je zakázáno útočit zpřímá, uchyluje se k manévřům a vypočítavosti; a v jejím zájmu je, aby se zdálo, že se prostě dává; budou jí vyčítat, že je záluďná a zrádná, a je to pravda. Ale je také pravda, že je nucena poskytnout muži mýtus pokorného odevzdání prostě proto, že on si přeje vládnout a panovat. A může se tedy od ní chtít, aby v sobě udusila

své základní nároky a požadavky? Její ochota by musila být jen něčím od základů zvráceným. Ostatně nepodvádí jen na základě společné dohody. Všechny cesty jí jsou zataraseny, a protože nemůže nic konat, nezbyvá jí než být, na její hlavě leží prokletí. Jako dítě si hrála na tanečnici nebo na svatou, později hraje sebe samu: kde je tak asi pravda? V té říši, do níž ji uzavřeli, nemá slovo „pravda“ smysl. Pravda je odhalená skutečnost a k odhalení vede čin: ale ona nejedná. Romány, které si sama o sobě vypravuje — a které často vypravuje i druhým — ty, jak se jí to aspoň zdá, nejlépe zrcadlí možnosti, které v sobě cítí, rozhodně lépe než ta strážlivá šed všedního života. Nemá možnost změřit se se skutečností; utěšuje se tedy tím, že hraje komedii; pustí do světa osobnost, již se snaží dodat důležitosti; pokouší se odlišit výstřednostmi a zvláštnostmi, poněvadž jí není dovoleno, aby jistou činností ze sebe udělala individualitu. Ví, že v tomto světě mužů je bez odpovědnosti a nevýznamná: nemá tedy nic vážnějšího na práci než si vymýšlet. Giraudouxova Elektra je taková žena, která si vymýšlí, protože pouze Orestes sám je oprávněn skutečně zabít opravdovým mečem. Dívka se jako děčko vyčerpává scénkami a zlostným hněváním, dělá se nemocnou, předstírá hysterické záchvaty, jen aby na sebe upoutala pozornost a byla někým, kdo *něco znamená*. Aby něco znamenala, zasahuje také do osudu druhých; každá zbraň je jí dobrá; vyrazuje tajemství, vymýšlí si je, zrazuje, pomlouvá; potřebuje kolem sebe tragédie, aby cítila, že žije, protože ve vlastním životě oporu nemá. Proto je také rozmarná; fantazie, které si člověk vytváří, představy, jež hýčká, jsou rozporné: jenom čin uceluje rozptýlenost času. Dívka nemá opravdovou vůli, má pouze tužby a bez souvislosti poletuje od jedné k druhé. Protože se do všeho dává jen ve snu, dává se do toho vždy celá; a proto jsou tyto nedůslednosti někdy nebezpečné. Nechce kompromisy, klade si nároky; má zálibu v rozhodném, konečném a naprostém: poněvadž nerozhoduje o budoucnosti, chce dosáhnout věčnosti. „Nevzdám se nikdy. Vždycky budu chtít všechno. Můj život musí stát za to, abych jej mohla přilímat,“ píše Marie Lenéruová. A tomu odpovídá Anouilhova Antígona jako ozvěna: „Chci všechno, a to hned.“ Tato dětinská panovačnost se může vyskytnout pouze u jedin-

ce, který si svůj osud vysnil: sen odstraňuje čas a ruší překážky, přehánění je v něm nutné, aby nahradilo nedostatek reálnosti; kdo má skutečné plány, ten dobře zná konečnost mezí, které jsou zárukou jeho skutečné možnosti a moci. Dívka chce dostat všechno, protože na ní *nic* nezáleží. Proto se pak chová vůči dospělým, a zejména vůči muži jako prostořeké, nevychované dítě. Nepřipouští ta omezení, jež jedinci ukládá jeho zapojení do skutečného světa; chce po něm, aby je překročil. Tak Hilda¹⁴ očekává, že Solness jí dá království: není to její věc, aby toho království dobyla, proto je také chce bez mezí; požaduje na něm, aby postavil nejvyšší věž, jaká kdy byla zbudována, a aby „vystoupil tak vysoko, jak staví“; on váhá, má strach ze závratí; ona, jež zůstává na zemi a pouze se dívá, popírá nahodilost a lidskou slabost, neuznává, že skutečnost klade meze jejím snům o velikosti. Té, která necouvne před žádným rizikem, protože nic neriskuje, zdají se dospělí vždycky uboží a opatrníci; ona si ve svých snech dovoluje ty nejpodivuhodnější smělosti, a na druhých žádá, aby se jí vyrovnali skutečnými činy. Nechce se od ní, aby byla vystavena zkouškám, proto se vyzdobuje podivuhodnými ctnostmi a nemusí se bát, že selže a tím se prozradí.

Avšak z tohoto nedostatku kontroly se rodí také její nejistota; sní o tom, že je nekonečná, a přece v osobnosti, kterou vystavuje druhým na odív, je stejně odcizena; tato osobnost je závislá na cizím vědomí; je ohrožena tím dvojníkem, s nímž se ztotožňuje a jehož přítomnost pasívně snáší. Proto je nedůtklivá a ješitná. Nejmenší kritika nebo posměch ji ohrožují celou. Nezískala vlastním úsilím, nýbrž jen rozmarnou volbou to, co vydává za svou hodnotu. A ta hodnota není podložena skutky, nýbrž zakládá se na hlasu obecného mínění; zdá se tedy, jako by se dala kvantitativně měřit; a cena klesá, když se zboží stává běžným; proto tedy je mladá dívka vzácná, výjimečná, podivuhodná a zvláštní jen tehdy, když žádá jiná taková není. Její družky jsou soupeřky, nepřítelkyně; ona se pokouší je znehodnotit a popřít. Je řevnivá a zlomyslná.

¹⁴ H. Ibsen, *Stavtlet Solness*.

Vidíme tedy, že všechny chyby, které se dospívající dívky vytýkají, pouze vyjadřují její situaci. Je to trapné a zlé postavení uvědomovat si svou pasivitu a závislost ve věku, kdy se probouzejí naděje a tížadost, ve věku, kdy propuká vůle žít a zaujmout nějaké místo na zemi; a právě v tomto dobyvačném věku se žena dozvídá, že žádné dobývání jí není dovoleno, že se musí zapřít, že její budoucnost závisí na libosti mužů. V oblasti společenské i sexuální je každá nová tužba, která se v ní probudí, už předem a navždy odsouzena k tomu, aby zůstala neukojena; všechn její elán, životní i duchovní, je ihned sražen k zemi. Je pochopitelné, že je pro ni nesnadné najít rovnováhu. Její nestálé nálady, její slzy, její nervové krize nejsou ani tak důsledkem fyziologické křehkosti, jako spíše známkou hluboké rozervanosti a neschopnosti vyrovnat se s novou situací.

Dívka všemožnými nepravými cestičkami z této situace uniká, ale přece jen se jí už tu a tam daří vzít ji opravdu na sebe. Dráždí svými chybami: ale někdy udivuje mimořádnými přednostmi. Ty i ony mají stejný původ. Ze svého odmítání světa, ze svého neklidného očekávání, ze své nicoty může vytvořit odrazový můstek a vyniknout tak ve své osamocenosti a svobodě. Mladá dívka je plná tajností a zmatků, je obětí namáhavých konfliktů. Tato složitost ji obohacuje; její vnitřní život se rozvíjí hlouběji než život jejich bratrů; dívka je pozornější ke hnutím svého srdce, jež tím nabývají větší jemnosti, odstíněnosti, rozmanitosti; má hlubší psychologický smysl než chlapci, kteří jsou obráceni k vnějším cílům. Je schopna dodat váhy těm vzpourám, které jí stavějí proti světu. Vyhýbá se nástrahám přílišné vážnosti a konformismu. Konvenční lži jejího okolí se u ní setkávají s ironií, protože do nich vidí. Den ze dne naráží na dvojakost svého postavení; třebaže její protesty jsou většinou neplodné, může v sobě najít odvahu, aby uvedla v pochybnost celý navyklý optimismus, ustálené hodnoty, pokryteckou a uklidňující morálku. Dojemným příkladem takové dívky je například Maggie v knize *Mlín na řece Floss*, ta Maggie, v níž George Eliotová ztělesnila nedůvěru a odvážný odboj doby svého mládí proti viktoriánské Anglii; hrdinové — a zejména Tom, Maggiin bratr — tvrdohlavě zastávají přejaté zásady, vtěsňávají morálku do formálních pravidel:

Maggie se pokusí vnést do nich živý dech, převrací je, jde až do důsledků své osamocenosti a vyniká jako čistá svoboda nad sklerotickým světem mužů.

Dospívající dívka obvykle není v situaci, v níž by mohla této svobody užít jinak než záporně. Nicméně z její tvárnosti může vyrůst vzácná vnímavost; pak je oddaná, pozorná, chápaní a milující. Takovou poddajnou šlechetností se vyznačují hrdinky Rosamondy Lehmanové v *L'Invitation à la Valse* (Vyzvání k tanci). Olivie je ještě plachá a neobratná, ani ne ještě koketní a zkoumá s dojemnou zvědavostí svět, do něhož má nazítří vstoupit. Naslouchá celým srdcem tanečnickům, kteří se u ní střídají, snaží se jim odpovídat podle jejich přání, činí se ozvěnou, chvěje se jako struna a přijímá vše, co se nabízí. Judy, hrdinka románu *Poussière* (Prach), dovede být stejně přítulná. Nezavrhlá radosti dětství, ráda se v noci koupá nahá v řece v parku, má ráda přírodu, knihy, krásu, život; neoddává se kultu narcismu; nezná lež a sobectví, nehledá u mužů povznesení svého já; její láska je dar. Oddává se každé bytosti, která jí vábí, ať je to muž nebo žena, Jennifer nebo Rody. Dává se, aniž tím ničí sebe; vede život nezávislé studentky, má svůj vlastní svět, své plány. Ale co ji odlišuje od každého chlapce, je její postoj očekávání a něžná pokora. Přes to všechno se sama prazvláštním způsobem určuje pro Druhého; ten Druhý má v jejích očích tak zázračné proměny, že je zamilována do všech mladíků ze sousední rodiny zároveň, do jejich domu, do jejich sestry, do jejich světa. Jennifer jí okouzljuje nikoli jako kamarádka, nýbrž jako to Druhé. A ona okouzljuje Rodyho a jeho bratrance svou schopností podléhat jim, dát se utvářet podle jejich přání; je vtělená trpělivost, něha, přijímání i mlčelivá bolest.

Jiná, ale také uchvacující tím, jak dovede přijmout a uzavřít ve svém srdci ty, jež miluje, jeví se nám Tessa z románu Margarety Kennedyové *The constant nymph* (Věrná milenka). Je to dívka spontánní, divoká, a zároveň se dává. Odmítá vzdát se čehokoli svého; marnivost, líčidla, přetvářka a pokrytectví, naučený půvab, opatrnictví a ženská poddajnost jsou jí odporné; chce být milována, ale nikoli pod maskou; podrobuje se Lewisovým náladám, ale bez otrocké oddanosti; chápe ho, vibruje jako struna v jednohlasu s ním, ale když se do-

stanou do sporu, pak Lewis ví, že ji neutiší něžnostími. Zatímco panovačnou a ješitnou Florence přemohou polibky, podaří se Tesse zázrak zůstat v lásce svobodná, takže může milovat bez nepřátelství a pýchy. Její přirozený půvab má všechny svody umělosti. Nikdy se nemrzačí nebo neupravuje v předmět, aby se líbila. Je obklopena umělci, kteří celý svůj život zasvětili hudební tvorbě, ale nepociťuje, že by v sobě měla toho sžíravého démona, je v ní jen dychtivost milovat je, rozumět jim, pomáhat jim. Dělá to bez námahy, z něžné a spontánní šlechetnosti, a proto také zůstává dokonale nezávislá, samostatná i v těch chvílích, kdy zcela zapomíná na sebe ve prospěch druhého. Díky této čisté opravdovosti je ušetřena konfliktů dospívání; může trpět tvrdostí světa, ale ve svém nitru není rozpolcena; je harmonická jako bezstarostné dítě i jako velmi moudrá žena zároveň. Je to citlivá a ušlechtilá dívka, vnímavá a vroucí, zcela připravená k tomu, aby se stala velkou milenkou.

Když se dívka nesetkává s láskou, setkává se s poezií. Protože nejedná, dívá se, cítí a vnímá. Barva nebo úsměv v ní probouzejí hlubokou ozvěnu; vždyť její osud je rozvát mimo ni, v městech už postavených, na tvářích už hotových mužů; dotýká se všeho, prožívá všechno vášnivě a přitom volněji než mladý muž. Není dobře zapojena do lidského světa a špatně se mu přizpůsobuje, a je tedy schopna jej vidět jako dítě; místo aby se zajímala o to, jak bude umět věci zvládnout, přimyká se k jejich významu; vnímá a chápe jejich jednotlivé profily i jejich neočekávané proměny. Jen zřídka v sobě pociťuje tvůrčí smělost a obvykle nezná techniku, která by jí umožnila vyjádřit se; ale projevuje originální citlivost v rozmluvách, v dopisech, v literárních pokusech a skicách. Mladá dívka se vrhá věcem se zápletem vstříc, protože ještě nepřišla o svou transcendenci. A ta skutečnost, že nic nevykoná, že ničím není, činí její elán jen tím vášnivějším; je nenaplněná a neohraničená, a tak to, čeho se bude snažit dosáhnout ve své nicotě, je Vše. Proto se oddá se zvláštní láskou Přírodě; uctívá ji ještě více než dospívající hoch. Nezkrotná a nelidská příroda představuje nejzřejměji souhrn všeho, co je. Dospívající dívka si ještě nepřivlastnila žádnou částici vesmíru; díky této nemajetnosti je celý svět jejím královstvím; když se ujímá tohoto

vlastnictví, ujímá se také pyšně vlády sama nad sebou. Colette¹⁵ nám často popsala tyto orgie mladosti:

Mívala jsem totiž svítání už tenkrát tak ráda, že mi je matka udělovala jako odměnu. Když jsem ji uprosila, probudila mě v půl čtvrté a já jsem odcházela s prázdným košíčkem v každé ruce na jahody, rybíz a srstnatý angrešt k zahradnictvím, která se uchýlila do úzkého záhybu řeky.

V půl čtvrté ráno ještě všechno spalo v prvotní vlhké a neurčité modři, a když jsem scházela dolů po písčité cestě, mlha, přisedlá k zemi, koupala zprvu mé nohy, potom mou malou hrud a pak rty, uši a chřípí, citlivější než všechno ostatní mé tělo... A na této cestě a v tuto hodinu jsem si v jakémsi stavu nevýslovné milosti uvědomovala svou cenu a také svou sounáležitost s každým vánkem, který se mě dotkl, s každým ptákem i se sluncem, které při svém vynoření mělo ještě tvar oválu... Vracela jsem se s prvním zvoněním na mši. Ale ne dříve, než jsem se nasytila, ne dříve než jsem se proběhla po lesích jako pes, který honí sám, a než jsem ochutnala vodu ze dvou pramenů, které jsem uctívala...

Také Mary Webbová nám v *The house in Dormer Forest* (Dům v Dormerském lese) popisuje horoucí radosti, jaké může dívka prožívat v důvěrně známé krajině:

Když se ovzduší v domě stávalo příliš bouřlivým, napínaly se Ambřiny nervy k prasknutí. Pak odcházela po výšině až k lesu. Připadalo jí, že zatímco lidé v Dormeru žijí pod metlou zákona, les žije pouze pudy. Jak se v ní probouzel smysl pro krásu přírody, došla až ke zvláštnímu pojmání krásy. Začala vidět v podobenstvích; příroda už nebyla pouze náhodným souhrnem drobných detailů, ale harmonií, přísnou a velebnou básní. Panovala tu krása, jiskřilo tu světlo, které už nebylo jen světlem květiny nebo hvězdy... Lehounké chvění, tajemné a úchvatné, probíhalo jako světlo celým lesem... Ambřiny vycházky do tohoto světa zeleně měly v sobě jakési nábožné uctívání; jednou ráno, kdy všechno bylo klidné, vystoupila až k Ptačímu sadu. Chodívala tam ostatně často, než začal den nicotných rozruchů... Čerpala jistou útěchu z nesmyslné nedůslednosti ptačího světa... Došla posleze k Vysokému lesu a rázem byla uchvátena krásou. V těchto rozmluvách s přírodou bylo pro ni něco jako bitva, něco z té nálady, jež promluvila v biblických slovech: „Nenechám tě odejít, dokud mi nepožehnáš...“ Opírajíc se o planou jablono, pojednou si jakýmsi vnitřním sluchem uvědomila ten

¹⁵ Sido.

přiliv mízy, tak živé a silné, že si ji představovala hlúčící jako mořský příboj. Potom kvetoucí korunou stromu proběhlo zachvění vánku a ona se opět probudila ke skutečnosti zvuků, ke zvláštní mluvě listů... Každý okvětní plátek, každý list jako by vyšeptával hudbu, která jí připomínala také hlubiny, z nichž vyšla. Každý z těch lehounce vzduťných květů se jí zdál plný ozvěň, příliš těžkých pro jeho křehkost... Z pahorků sem přiletěl závan provoněného vzduchu a provinul se větve. Věci, jež měly tvar a jež byly poznamenány smrtelností tvarů, zachvěly se touto věcí, jež tudy prošla, bez tvaru a nevyslovitelná. Pod jejím nárazem les už nebyl pouhé seskupení stromů, ale celek plný slávy jako souhvězdí... Ambra obsáhla sama sebe v jakémsi souvislém a nepohnutém bytí. Právě to jí přitahovalo v jakési zvědavosti, jež jí brala dech, to jí vábilo na tato místa navštěvovaná prvotním dechem přírody. A teď jí to znehybnilo v jakési zvláštní extázi.

Tak dokonale rozdílné ženy jako Emily Brontëová a Anna de Noailles poznaly ve svém mládí právě takové zanášení — a nesly je s sebou po celý život.

Texty, které jsem citovala, ukazují, jakou oporu nachází dospívající dívka v polích a lesích. V otcovském domě vládnou matka, zákony, zvyk a rutina a ona se chce vytrhnout z této minulosti; chce se také stát svrchovaným subjektem; ale společensky může nastoupit dospělý život jen tak, že se stane ženou; zaplatí za své osvobození tím, že se vzdá; avšak uprostřed rostlin a zvířat je lidskou bytostí; tam je oprostěna od rodiny i mužů, je subjektem, svobodou. Nachází v tajemství lesů obraz osamocení své duše a v rozsáhlých obzorech plání smyslovou podobu transcendence; ona sama je touto neohrazenou planinou nebo tímto vrcholem čnějícím k nebi; může jít po cestách, které vedou k neznámé budoucnosti, a půjde po nich; teď sedí na pahorku a vládne všim bohatstvím světa, které je rozestřeno u jejích nohou a nabízí se jí; v čeření vody a ve chvění světla cítí už radosti, slzy a vzrušení, jež dosud nepoznala; vlnky na rybníku, světelné skvrny mezi listím jí nejasně přislubují dobrodružství jejího vlastního srdce. Vůně a barvy hovoří tajuplnou řečí, ale jedno slovo z toho vyniká s vítěznou jasností: slovo „život“. Existence není jen abstraktní osud, jak se zapisuje na úředních listinách, je to budoucnost a zcela hmotné bohatství. Tělo jí už nepřipadá hanebnou poskvrnou,

poznává teď, že v těch tužbách, jež dospívající dívka pod mateřským pohledem zapuzuje, je táž míza, která stoupá ve stromech; není už prokletá, pyšně se hlásí k své přibuznosti s listím a květy, dotkne se korunky květu a ví, že jednoho dne naplní její prázdné ruce živoucí kořist. Tělesnost jí už není poskvrnou. Tělo je radost a krása. Mladá dívka splynula s nebem a krajinou a je teď tím dechem, který bez rozdílu oživuje a objímá celý vesmír, a zároveň je také každou větévkou vřesu; je jedincem tkvícím v půdě i nekonečným vědomím a je zároveň duchem i životem; její přítomná jsoucnost je naléhavá, nutná a vítězná jako jsoucnost země samé.

A dál za Přírodou a jejím prostřednictvím hledá někdy skutečnost vzdálenější a ještě oslnivější; je připravena utonout v mystických extázích; v obdobích silné víry prosilo mnoho mladých ženských duší Boha, aby naplnil prázdnotu jejich bytí; posláni Kateřiny Sienské a Terezy Avilské¹⁶ se projevilo už v útlém věku. Johanka z Arku byla mladá dívka. V jiných časech se pak jeví jako nejvyšší cíl lidskost; a ta mladistvá touha po absolutnu zažehne také u paní Rolandové, u Rosy Luxemburgové plamen, který stráví jejich život. I ze svého zotročení, ze své bédnosti připravené o všechno, z hloubi svého odmítnutí může mladá dívka načerpat sílu k nejvyšší odvaze. Jedním ze způsobů, jak přijmout své nedokonalé začlenění do společnosti, je překročit její omezené obzory.

Bohatství a síla jejich přirozenosti a ovšem šťastné okolnosti umožnily některým ženám, aby si udržely v dospělém životě vášnivé plány doby dospívání. Ale to jsou výjimky.

George Eliotová nenechává Maggi Tulliverovou zemřít bezdůvodně a stejně tak Marguerite Kennedyová Tessu. Trpký osud stihl sestry Brontëovy. Mladá dívka je patetická, protože se sama, slabá a osamělá, staví proti světu; avšak svět je příliš mocný; vzpírá-li se mu dívka tvrdšíjně, zlomí ji. Bella ze Zuylenu, jež oslňovala Evropu šířavostí a originalitou svého ducha, si odradila všechny nápadníky; její nechuť k jakýmkoli ústupkům ji odsoudila na dlouhá léta k celibátu, který jí tížil; však také prohlášovala, že výraz „panna a mučednice“ je pleonasmus.

¹⁶ Budeme ještě mluvit o zvláštní povaze ženské mystiky.

Určeno pouze pro studijní účely

Taková umíněnost je vzácná. V naprosté většině případů si dívka uvědomuje, že boj je příliš nerovný, a poddá se. „Vy umíráte všechny v patnácti letech,“ píše Diderot Sophii Vollandové. Když byl boj pouze symbolický, jak tomu bývá nejčastěji, je porážka jistá. Mladá dívka, ve svých snech náročná a plná nadějí, jinak však pasivní, vzbuzuje u dospělých leda trochu útrpný úsměv; ti už předem vidí její rezignaci. A skutečně, opustili jsme ji jako vzpurnou a rozháranou dívenku a o dvě léta později ji nacházíme už zmoudřelou, vyrovnanou s tím, že na sebe vezme život ženy. To je osud, který Colette předpovídá Vince; takové jsou také hrdinky prvních románů Mauriacových; krize dospívání je jakési „pracování“, obdobné tomu, co míní Lagache, když mluví o tom, že „smutek v člověku pracuje“. Dívka pomalu pohřbí své dětství a s ním i tu samostatnou a náročnou bytost, již dříve byla, a pokorně vstoupí do dospělého života.

Je samozřejmé, že přesně vymezené kategorie nelze stanovit jenom podle stáří. Některé ženy zůstávají dětinské po celý život; chování, jež jsme teď popsali, přetrvává někdy až do pokročilého věku. Vcelku však je velký rozdíl mezi patnáctiletým „žabcem“ a „velkou dívkou“. Ta už se přizpůsobila skutečnosti. Nepohybuje se už v rovině obraznosti, není už tak rozpolcena jako dříve. Marie Baškircevdová píše asi tak v osmnácti letech:

Čím více se vzdalují od své mladosti, tím více se pokrývám krunýřem lhostejnosti. Máloco mě už vzruší, kdežto dříve mě vzrušovalo vše.

Irena Rewelliottová poznamenává:

Chcete-li, aby vás muži uznávali, musíte myslet a jednat jako oni; jinak s vámi budou zacházet jako s prašivou ovcí a vám zbude jen samota. A já jsem se přejedla samoty už teď a chci lidi nejen kolem sebe, ale se mnou... Teď chci žít, a už nejen existovat a čekat a snít a vypravovat všechno jen sama sobě se zavřenými ústy a nehybným tělem.

A dále:

Lichotí mi, dvoří se mi atd., a já se stávám strašlivě ctižádostivou. To už není ta rozechvělá, udivená blaženost mých pat-

nácti let. Je to jakási chladná, tvrdá oplost a umíněnost vzít si od života své a dostat se nahoru. Flirtuji a hraji si na lásku. Nemiluji... Stávám se inteligentnější, chladnokrevnější a zvykla jsem si mít jasnou hlavu. A srdce mi přitom ztvrdlo. Jako by se ve mně něco zlomilo... Za dva měsíce jsem vyšla ze svého dětství.

Skoro stejně k nám hovoří toto důvěrné sdělení devatenáctileté dívky.¹⁷

Ach, jaký to byl dříve konflikt mezi smýšlením, které se zdálo neslučitelné s tímto světem, a požadavky, které si svět klade! Teď mám dojem utišení. Každá velká myšlenka, která do mne vstupuje, místo aby vzbudila bolestný zvrat, místo aby mě pohнула k bourání starého a neustálému budování nového, se podivuhodně přizpůsobuje tomu, co už ve mně je... Teď přecházím od teoretických myšlenek k běžnému životu bez zvláštních pocitů a bez přerušování souvislosti.

Pokud není nějak zvlášť postižena, dívka nakonec přijme své ženství; a často, ještě než se definitivně podvolí svému osudu, dopřává si s pocitem štěstí a naprosté volnosti všech radostí a vítězství, jež ze svého ženství může vytěžit. Netuší jí ještě žádná povinnost, není nikomu odpovědná, je volná pro všechny a přítomnost se jí nezdá ani prázdná ani nemilá, poněvadž je to pouze etapa; toaleta a flirt mají dosud lehkost hry a sny o budoucnosti zastírají jejich nicotnost. V tom smyslu popisuje V. Woolfová zážitky mladé kokečky na večírku:

Cítím, jak celá zářím v temnotě. Mé hedvábné nohy se třou jedna o druhou. Chladné kameny náhrdelníku mi leží na hrdle. Jsem ustrojena, jsem připravena... Mé vlasy mají náležitě zvlnění. Mé rty jsou červené, jak jsem si přála. Jsem připravena jít za muži a ženami vzhůru po schodišti. Jsou takoví jako já. Přecházím kolem nich, vystavena jejich pohledům, jako oni jsou vystaveni mým... V této atmosféře voňavek a světél se rozvíjím jako kapradina, jež rozpiná své kadeřavé listy... Cítím v sobě tisíc možností. Jsem chvíli čtveračivá, veselá, a pak zase unylá, melancholická. Vlním se nad svými hlubokými kořeny. Nakloním se celá pozlacená vpravo a řeknu tamtomu mladíkovi: „Poď sem!“ A on jde. Jde ke mně. To je chvíle, která

¹⁷ Cituji Debese, *La Crise d'Originalité de l'Adolescence* (Krise originality v dospívání).

mě vzrušuje více než vše, co jsem dosud prožila. Chvějí se a viním... Což nejsme roztomilí, když tak sedíme spolu, já oblečena v saténu a on celý černý a bílý? Všichni mně rovní se teď mohou na mne dívat. Jen se dívejte. Oplácím vám vaše pohledy. Jsem jedna z vás. Tady to, kde jsem, je můj svět... Dveře se stále otvírají. Až se příště otevřou, změní se možná celý můj život... Dveře se otvírají. „Pojď ke mně!“ řeknu tomu mladému muži a nakloním se k němu jako velká zlatá květina. „Pojď,“ řeknu mu, a on ke mně přistoupí.¹⁸

Avšak čím více dívka dozrává, tím více jí tíží mateřská autorita. Vede-li v rodině domácí život, trpí tím, že je pouze pomocnicí, chtěla by pracovat pro vlastní domácnost, pro vlastní děti. Často jí soupeření s matkou přivádí k zoufalství: nejvíc dospělejší dívku dráždí, když se jí narodí ještě bratříček nebo sestřička; vždyť ona má za to, že její matka „už to má za sebou“, teď přece je její čas, aby rodila a vládla. Pracuje-li mimo dům, musí snášet, že doma s ní jednájí prostě jako s členem rodiny, a nikoli jako se samostatnou osobou.

Není už tak romantická a myslí více na sňatek než na lásku. Nekráší už svého nastávajícího nepřekonatelnými vlastnostmi. Přeje si prostě, aby v tomto světě měla své pevné místo, aby začala vést život ženy. Tak líčí Virginia Woolfová představy zámožné venkovské dívky:

Už brzy, v teplých poledních hodinách, kdy včely bzučí kolem kozího listu, přijde můj milý. Řekne jen jedno slovo a já mu jen jedním slovem odpovím. Dám mu vše, co ve mně vespělo. Budu mít děti, budu mít služebně v zástěrách, budu mít dělnice. Budu mít kuchyni a tam budou přinášet nemocná jehňátka, aby se zahřála, a z trámů tam budou viset šunky a lesklé svazky cibule. Budu podobná své matce, budu chodit v modré zástěře a s klíči od skříní v rukou.¹⁹

A podobným snem se těší ubohá Prue Sarnová:²⁰

Myslíla jsem si, že nevdát se je opravdu ošklivý osud. Všechny dívky se vdávají. A když se dívka provdá, má potom dům a snad i lampu, kterou rozsvěcuje navečer, když se její muž vrací domů. A i když má jen svíčku, tak to nevadí, protože ji může postavit

¹⁸ *The Waves* (Vlny).

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Mary Webbová, *Precious Bane* (čes. Dům u vody).

na okno; a on si řekne: „Má žena je doma, rozsvítila svíčku.“

A jednoho dne pro ní paní Beguldiová uplete proutěnou kořlibku a v kolíbce bude děťátko, krásné a vážné, a bude se zvat na křtiny. A sousedky se sběhnou kolem matky jako včelky kolem královny. Často, když se nic nedařilo, říkala jsem si: „To nic, Prue Sarnová! Jednou i ty budeš královnou ve svém úlu.“

Pro většinu dospělých dívek, ať vedou život pracovitý nebo frivolní, ať jsou uzavřeny u rodinného krbu nebo od něho částečně unikají, stává se čím dál tím naléhavější potřebou vdát se — nebo aspoň mít vážného milence. Tato starost často narušuje přátelství mezi ženami. „Nejmilejší přítelkyně“ přichází o své výsostné místo. Dívka přestává vidět ve svých družkách spoluúčastnice a vidí v nich soupeřky. Zнала jsem jednu inteligentní a nadanou, která si tvrdošijně chtěla hrát na „vznešenou princeznu“: tak se sama jmenovala ve svých básničkách a literárních pokusech; přiznávala upřímně, že necítí žádnou náklonnost k přítelkyním z dětství: ošklivé a hloupé se jí protivily a svůdných se bála. Netrpělivé očekávání muže, jež často vede k manévrování, lsti i ponižení, zastírá obzor mladé dívky; stává se sobeckou a tvrdou. A když princ z pohádky dlouho nepřichází, dostavuje se znechucení a zakyslost.

V povaze a chování mladé dívky se zračí její situace: když ta se upraví, dospívající dívka se jeví v docela jiném světle. Za našich časů už má možnost vzít osud do svých rukou, místo aby spoléhala jen na muže. Snad se někdy zahrabává do studia, sportu, do zaučovací etapy v zaměstnání, ale zbavuje se té posedlosti po muži a mnohem méně jí trápí citové a sexuální konflikty. Ale i tak se mnohem nesnadněji než mladý muž prosazuje jako samostatná osoba. Už jsem ukázala, že jí v tom úsilí nepomáhá ani rodina, ani zvyklosti. Kromě toho, i když si vyvolí nezávislost, ponechává ve svém životě právě tolik místa pro muže a pro lásku. A když se chce cele věnovat povolání, bojí se často, že zmešká svůj úděl ženy. K tomuto pocitu se většinou nechce hlásit. Ale je tu a maří soustředění vůle, klade meze. V každém případě pak pracující žena chce své pracovní úspěchy uvést v soulad s úspěchy čistě ženskými; to od ní vyžaduje, aby věno-

vala mnoho času své toaletě a pěstění, a co je vážnější, vede to k rozpolcenosti jejích životních zájmů. Student se vedle předepsaných studií baví volnou hrou myšlenek a při té právě vznikají jeho nejlepší nápady; snění ženy má docela jiný směr: žena myslí na svůj zevnějšek, na muže, na lásku; svým studiím dává jen to, co je nezbytně nutné, a stejně tak potom i své kariéře — a přitom v těchto oblastech nic není tak důležité jako právě to, co se dává navíc. Nejde tu o nějakou myšlenkovou slabost nebo o neschopnost soustředit se, jde o rozdílné zájmy, které je těžko uvést v soulad. Uzavírá se tu bludný kruh: často s podivem vidíme, jak snadno žena zanechá hudby, studií, zaměstnání, když najde manžela; vložila do svých plánů příliš málo ze sebe samé, aby jejich uskutečnění jí mohlo dát životní uspokojení a radost. Všechno kolem ní brzdí její osobní ctižádost, a k tomu ještě velký společenský tlak ji pobízí, aby hledala společenské postavení a své ospravedlnění v manželství. Je pak přirozené, že se nesaží vytvořit si sama své místo ve světě; nebo aspoň to dělá jen vlažně. Pokud se ve společnosti neuskuteční úplná hospodářská rovnost a pokud zvyklosti budou ženu opravňovat, aby jako manželka nebo milenka požívala výhod a výsad, které získal a které má muž, potud se v ženě bude udržovat sen o pasívním úspěchu a bude brzdit její vlastní naplnění.

Avšak ať už dívka vstupuje do života dospělých jakýmkoli způsobem, její učenická léta ještě nejsou u konce. Po malých stupíncích nebo s brutální náhlostí musí u ní dojít k pohlavnímu zasvěcení. Některé dívky se tomu brání. Třeba jejich dětství poznamenaly trapné sexuální příhody, anebo v nich neobratná výchova postupně vypěstovala hrůzu z pohlavnosti, a ony pak trvale pocítují vůči mužům odpor dospívající dívky. Někdy také odsuzují ženu proti její vůli k dlouhému panenství okolností. Ale ve velké většině případů dívka dříve nebo později dojde splnění svého pohlavního údělu. Jaký postoj k tomu zaujme, to ovšem těsně souvisí s celou její minulostí. Ale je tu také nová zkušenost, která se otevírá za nepředvídaných okolností a na niž dívka svobodně odpovídá. A touto novou etapou se nyní budeme zabývat.